

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Varför förstår de inte vad vi säger?

en uppsats om läsförståelse och kommunikation

Louise Christensson

Examensarbete:	15 hp
Kurs:	Examensarbete i pedagogik och didaktik, PDGX61
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2012
Handledare:	Ulla Berglindh
Examinator:	Mikael Nilsson
Rapport nr:	HT12-IPS-01 PDGX61

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Kurs:	Examensarbete i pedagogik och didaktik, PDGX61
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2012
Handledare:	Ulla Berglindh
Examinator:	Mikael Nilsson
Rapport nr:	HT12-IPS-01 PDGX61
Nyckelord:	Läsförståelse, förförståelse

Syfte: Att undersöka om något mer än en god läsförmåga påverkar hur väl lantbrukare lyckas med sina EU ansökningar.

Teori: Läsförståelse, läsprocess, kommunikationsteori.

Metod: Intervjuer utfördes med fyra lantbrukare vilka ansökte om EU stöd. Lantbrukarnas bakgrund och deras kunskaper om jordbruk och jordbrukarstöd jämfördes med hur de lyckades tyda två texter samt med hur väl de hade lyckats med sina ansökningar av EU-stöd.

Resultat: De intervjuade lantbrukarna hade alla bra tilltro till sin läsförmåga och de var positiva till att läsa. Lantbrukarna hade olika jordbruks bakgrund. Alla lantbrukarna hade svårt att fullt ut förstå de två texter som presenterades för dem. Det var mer än bara läsförmåga och kunskaper om jordbruk och stödsystem som avgjorde hur väl de fyra intervjuade bönderna förstod de båda texterna.

Förord

Arbetet handlar om förståelse av texter som berör de som söker jordbruksstöd från EU. Grundliga intervjuer har gjorts med fyra stödsökande jordbrukare. Under intervjuerna kontrollerades brukarnas inställning och erfarenhet av läsning samt deras kunskaper om jordbruk och stödsystemets stödregler och begrepp. Brukarna fick där efter läsa två olika texter och besvara frågor på dessa.

Samtliga fyra brukare bedömdes vara helt normala läsare, de hade jordbrukskunskaper och de hade varit med i stödsystemet sedan det startade 1995. Trots detta hade alla fyra svårigheter att förstå texternas budskap. Slutsatsen är att det är fler faktorer än avläsning och ämneskunskaper som påverkar hur väl man förstår en text om EUs jordbrukarstöd.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	1
Innehållsförteckning	1
Inledning	3
Bakgrund	3
EUs jordbrukarstöd – en kort introduktion.....	3
Lantbrukarna i Västra Götalands Län.....	4
Förförståelse – kunskaper om jordbruk och om stödregler	4
Problemställning.....	4
Litteraturgenomgång	5
Val av litteratur – begränsningar	5
Tidigare forskning	5
Läsning - en kort historik	6
Läsförståelse – Läsprocessen.....	7
Avläsningen	7
Förförståelsen, interferenser och tidigare erfarenheter;.....	8
Det enorma informationsutbudet och konsten att finna det man behöver!.....	9
Vad kan orsaka problem för läsförståelsen?	10
Vad kan vi göra för att öka läsförståelsen	11
Läsbarhetsprogram	12
Myndighetstexter i Sverige.....	13
Masskommunikation med skriven text.....	14
Metod och genomförande	14
Syfte.....	14
Frågeställning	14
Val av metod.....	15
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	16

Urval av brukare	17
Den kvalitativa intervjun	17
Resultat.....	18
Sammanfattning	18
Intervju	18
Kunskaper om jordbruksstöden;	21
Hur hade brukarna lyckats med sina ansökningar;	23
LIX-värden på de bägge texterna;	23
Diskussion	24
Referenslista.....	29
Bilagor	31
Bilaga 1.....	31
Ord och begreppsförklaringar	31
Bilaga 2.....	32
LIX-resultatet på beslutstexten om betesmarksåtagande.....	32
Bilaga 3.....	35
LIX analysen på informationstexten om arealsanktioner	35
Bilaga 4.....	38
Informationstexten med frågor	38
Bilaga 5.....	39
Beslutstexten med frågor	39
Bilaga 6.....	41
Sammanställning över svaren på frågorna om informationstexten och beslutstexten....	41
Bilaga 7.....	42
Bilder på djur och redskap.	42

Inledning

Jag arbetar på länsstyrelsen i Västra Götalands län med att handlägga lantbrukares ansökningar om arealstöd från EU. Det är vanligt att vi skickar ut brev och att vi får in svar som visar på att mottagen inte förstått vad vi frågat efter. Efter utskickade brev kan vi få mängder av telefonsamtal med frågor om vad det egentligen stod i brevet. I höstas skickade vi ut ett brev och påminde de som hade miljöstödsåtaganden som löpte ut att de kunde förlänga dessa. Då vi ofta gör massutskick fick vi även in svar från brukare som inte hade några jordbruk kvar att de visst ville förlänga sina miljöstödsåtaganden. Något var fel. Var det vi som skickade ut dålig information eller var det mottagaren som inte kunde läsa.

Jordbruksverket har uppmärksammat att 25 % av vår befolkning har problem med att läsa och de informerar sedan några år tillbaka på "lättläst svenska", men om det nu inte är själva avläsningen som orsakar missförstånden utan något annat då hjälper det inte med "lättläst svenska". Kan det vara jordbrukskunskaperna som inte är de som vi förutsätter eller kan det vara så att jordbruksstöden har så krångliga regler att de inte går att förstå om man inte är mycket insatt i dem och arbetar med dem dagligen. Det här arbetet ska försöka se om det kan finnas andra orsaker än den rena avläsningen som är orsak till att alla inte förstår vilka stöd de har sökt.

Bakgrund

EUs jordbrukarstöd – en kort introduktion.

Äger man eller brukar jordbruksmark i ett EU-land kan man söka stöd för detta. Dels finns **gårdsstödet** som är ett direktstöd. Ersättningen betalas direkt från EU och det är samma regler i hela unionen. För att man ska få gårdsstöd ska man bruka minst 4ha jordbruksmark och ha minst fyra stödrätter. Brukaren måste inneha en stödrätt för varje hektar jordbruksmark han ska få gårdsstöd utbetalt för. En stödrätt är en rätt att få gårdsstöd som brukaren har fått sig tilldelad eller köpt/fått.

Man kan även söka **miljöstöd**. Det är stöd som delvis betalas av EU och delvis av medlemslandet. EU och medlemslandet bestämmer tillsammans reglerna för miljöstöden och dessa varierar därför mellan de olika länderna. Miljöstöden kräver inte att man har stödrätter, bara att man kommer upp i minst 1000 kr per stöd för att man ska få utbetalning. I Sverige har vi miljöstöd där brukaren går in i ett avtal där han förbinder sig att följa reglerna för ett stöd under minst en femårsperiod. Man kan söka stöd för bl.a. Vallodling, betesmarker, ekologisk odling och minskat kväveläckage och mycket annat. Det finns även stöd för miljöinvesteringar och för utvald miljö. Miljöstöden är många och alla har sina speciella och ofta komplicerade regler. Det gemensamma för dem alla är att de löper på fem år eller mer. Man söker gårdsstöd och utbetalning av sina miljöstödsåtaganden genom att lämna in en ansökan om utbetalning varje år till sin länsstyrelse. Denna kallas SAM ansökan. Sista ansökningsdag är oftast i slutet av mars.

Lantbrukarna i Västra Götalands Län

Västra Götalands län har 13 988 lantbruksföretag och 41 % av dessa företag har en totalareal som understiger 10 hektar. (Jordbruksstatistisk årsbok 2011, uppgifterna gäller 2010.)

År 2011 tog vi i Västra Götalands län emot 13 679st SAM-ansökningar. (DABA)

Det är inget krav att man ska ha jordbruksutbildning för att få söka stöden. Det är inte heller ett krav att man ska ha egna jordbruksredskap, man kan leja in såväl maskiner som betesdjur och arbetskraft.

Alla är inte positiva till att söka EU stöden, men stöden är i dag en förutsättning för de flesta jordbrukarna att kunna få ekonomi på sin verksamhet.

Regelsystemet upplevs av många så svårt och tidskrävande att sätta sig in i så de anlitar en konsult som gör ansökan åt dem. Frågor och beslut skickas ut till den som mottar stöden, inte till konsulten.

Förförståelse – kunskaper om jordbruk och om stödregler

Stödsökaren borde när det gäller att förstå stödreglerna och kunna förstå hur de påverkar just den egna gården och de stöd han själv söker ha hjälp av förförståelse i form av jordbrukskunskaper och kunskaper om själva stöden, varför de finns och varför de kom till.

Reglerna är många runt varje stöd och de ändras ofta lite mellan åren. De praktiska kunskaperna hos lantbrukarna varierar med var man befinner sig i landet och det gör även innebörden i vissa fackuttryck. Olika delar av vårt land har olika klimat och olika jordar och därför skiljer sig jordbruken åt. Man kan även tänka sig att goda kunskaper i samhällskunskap och i förvaltningsrätt kan underlätta förståelsen.

Den som har skrivit informationstexterna på jordbruksverkets hemsida har troligen goda teoretiska kunskaper om lantbruk, men det är inte säkert att de har samma bakgrund som lantbrukarna. Den som skriver beslutstexterna i de beslut som brukaren får efter att han beviljats eller fått avslag för ett stöd han sökt har troligen goda kunskaper i förvaltningsrätt och stödregler. Den som har som yrke att skriva har troligen heller inga problem med att läsa och har troligen inget emot att läsa långa invecklade texter.

Problemställning

Människor med olika förförståelse kan uppfatta samma text helt olika och det är kanske en orsak till att man svarar fel på utskickade frågor eller ringer och frågar vad det står i de utskickade besluten. Man har olika bakgrund. Alla är inte uppvuxna inom lantbruk i Sverige. Alla har inte lantbruksutbildning och alla är inte bönder. Många som söker EU-stöd har helt andra yrken och de har en annan förförståelse och de bildar då en annan bild när de läser än vad den som är uppväxt på gård i Sverige och arbetar heltid med jordbruk gör. Med förförståelse menar man förutsättningarna att förstå utifrån tidigare erfarenheter, de kunskaper man omedvetet kopplar till när man läser och skapar sig en bild av budskapet i texten.

Vad har den som skrivit informationstexterna för bakgrund? Kanske är det en stadsbo med en akademisk jordbruksutbildning som har en helt annan referensram än vad både heltidsbonden och fritidsbonden som ska läsa informationstexterna har.

Läsning är en komplicerad procedur som dels består av den rena avläsningen och dels av en förståelseprocess. Jag har valt att huvudsakligen inrikta mig på förståelseprocessen och undersöka hur ett antal brukare tolkar text utifrån de förkunskaper de har i läsning, jordbrukskunskap och kunskap om jordbrukarstöden.

Litteraturgenomgång

Val av litteratur – begränsningar

Läs och skrivkonsten har i historien haft olika stor betydelse i olika civilisationer och har det än idag. De läs och skrivkunniga har alltid varit en framstående grupp i alla samhällen.

Att närma sig ett ämne som detta utan att förklara läsprocessen är inte möjligt. Det är viktigt att ha kunskaper om hur den grundläggande läsprocessen fungerar för att kunna förstå hur förkunskaperna och inte bara problem med avläsning kan påverka förståelsen av det man läser. Detta arbete vänder sig även till personer som inte har någon utbildning i pedagogik och som aldrig har arbetat med stora grupper av elever eller kommit i kontakt med individer som inte förstår skriven text.

Den andra delen av läsprocessen, den som inte har så mycket med själva avläsningen att göra, förståelsedelen, är den del som denna uppsats ska fokusera på. Undersökningen kommer att handla om vilka förkunskaper de som söker jordbruksstöden har. Vad de känner till om jordbruk, om stödreglerna och vilken inställning de har till att läsa. Enligt de flesta forskare i läsförståelse är rätt förförståelse en förutsättning för att man ska förstå och rätt tolka en text.

Tidigare forskning

Redan i slutet av 1800-talet forskade man om det intellektuella problem som läsningen utgör. I den amerikanske läsforskaren Edmund Hueys stora bok från 1908 går det att läsa om de forskningsområden som han och hans kollegor höll på med i slutet av 1800-talet. Dessa handlade i mångt och mycket om samma saker som man forskar runt än idag. Mycket runt läsprocessen har varit känt i över 100 år. Man försökte redan i slutet av 1800-talet mäta ögonens rörelser och fixerpunkter och olika individers förmåga att ta in och komma ihåg text. Hur olika teckensnitt och meningslängder påverkar läsningen är inget nytt forskningsområde, men det har fått en större betydelse idag när informationen tävlar om att få ta plats i våra liv. Det finns oerhört mycket forskning om läsprocessen och om läsförståelse och om varför vissa individer har svårt eller inte alls kan lära sig läsa.

Det finns även flera undersökningar om hur samhällsmedborgarna förstår och läser myndighetstexter. Myndigheterna har i Sverige under senare år, inte minst efter det lagkrav som kom 2005, bemödat sig att skriva på ett sätt som är lättare att förstå. (Betänkande 2005/06:KrU4)

Flera myndigheter har särskild personal anställd för att informationen de ger ut ska bli bra. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har en särskild informations avdelning

(www.lansstyrelsen.se/vastragotaland) och jordbruksverket har de senaste åren lagt ner mycket arbete på att skriva sin information på lättläst svenska. (www.jordbruksverket.se)

Jag har hittat några få uppsatser som berör hur kulturen kan påverka hur man uppfattar texter utifrån sin förförståelse. (Allwood 1989) Jag har inte lyckats hitta någon undersökning där man har tittat på detta utifrån jordbruksstöden. Det finns flera undersökningar där man har kontrollerat hur olika grupper har mottagit information eller vad de har för upplevelser av sin kontakt med länsstyrelsen/jordbruksverket. Frågorna är till största delen av kvantitativ natur och frågebesvararna har oftast ombetts att gradera sina svar utefter en skala. Syftet med undersökningarna har oftast varit att undersöka hur nöjda olika grupper har varit med någon aktivitet eller hur de känner att de blivit bemötta av myndigheten.

Läsning - en kort historik

Man tror att människan har haft ett oralt språk i bortemot 200 000 år, ungefär lika länge som Homo Sapiens funnits. Människan har kommunicerat med tecken så länge som det funnits civilisationer. I de gamla flodkulturerna Egypten och Babylonien har man funnit bevis som är över 5000 år gamla på ett existerande skriftspråk och man anser att detta skriftspråk kan ha funnits sedan ännu länge tillbaka. (Huey 1998) Dessa tidiga skriftspråk var bildspråk och definitionsmässigt är även grottmålningarna och hållristningarna bildspråk. Skriftspråket är alltså en relativt ny företeelse i evolutionen. Det är en flytande gräns mellan teckenspråk och skriftspråk. Människan började med att rita tecken i luften för att sedan överföra dessa till sand, bark, sten, lera, sidentyg, ben, trä, papyrus, pergament och papper. Kanske är teckenspråket därmed äldre än talspråket. Dessa gester lever kvar i våra språk. Olika personer talar fortfarande mer eller mindre med sitt kroppsspråk. (Huey 1998)

Tidigast skrev man ner enkla bilder. Sumerernas kilskrift, egypternas hieroglyfer och kinesernas skriftspråk var alla tidiga bildskriftspråk. Skriftspråk som endast utgörs av bilder för föremål är lättare att förstå och de är även möjliga att förstå för folk som talar olika språk och olika dialekter. (Kullberg and Nielsen 2008)

Bildskriftsystemen kom att utvecklas så att varje tecken kom att representera ett eller flera begrepp och i vissa fall även ett språkljud. Skriften i det gamla Mesopotamien och Egypten kom att bestå av många och mångtydiga tecken. Det tog lång tid att lära sig att behärska skrivkonsten varför endast en välutbildad elit var skrivkunnig. Denna elit bestod av ämbetsmän knutna till staten. Texterna handlade huvudsakligen om statsangelägenheter. (SOU 1998:134)

Den fonetiska skriften där varje ljud i talspråket symboliseras med ett tecken kom att utvecklas av fenicierna på tusentalet före Kristus. Fenicierna var ett sjöfarande handelsfolk vars decentraliserade samhällsorganisation skilde sig från de gamla flodkulturernas centraliserade. För att kunna organisera sin handel hade man behov av att varje handelsman själv skulle kunna behärska läs och skrivkonsten. De utvecklade ett skriftspråk som kom att bestå av ett drygt tjugotal tecken. Grekerna och senare Romarna kom att vidareutveckla det feniciska skrivsystemet fram till det alfabet som denna text är skriven med. Grekerna kom att använda skriftspråket till mer än att lösa samhällsorganisatoriska problem med såsom var fallet i de gamla flodkulturerna och för fenicierna. De skapade med sitt alfabet de första litterära verken i form av Iliaden och Odysseen. (SOU 1998:134)

Trots att vi idag har ett alfabetiskt skriftspråk i Sverige har Bilder och ikoner ännu en stor och betydande del i vår skriftliga kommunikation. Viktig information uttrycks ofta med bilder. Då kan alla människor oberoende av språkkunskaper förstå budskapet. (Kullberg and Nielsen 2008) Hållristningarna kan vi inte läsa idag för vi har glömt nyckeln. Men helt klart är det att vi hade ett bildspråk i form av hållristningar i Sverige under bronsåldern.

På medeltiden var böcker handskrivna och därför sällsynta och dyrbara och inte tillgängliga för vanligt folk. När tryckerikonsten utvecklades från mitten av 1400-talet blev det skrivna ordet allt mer tillgängligt och allt fler människor lärde sig läsa. I Sverige kunde stora delar av befolkningen läsa redan på 1600-talet och på 1800-talet fick vi folkskola i vårt land. Idag har en människa som inte kan läsa svårt att klara sig i det svenska samhället.

Läsförståelse – Läsprocessen

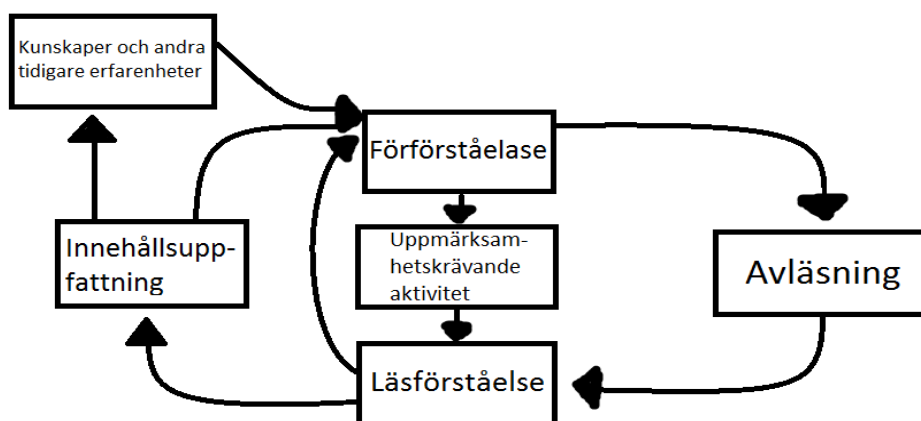

Bild från (Sundblad 1981)

Flera olika författare och forskare har beskrivit läsprocessen. Jag har här försökt att följa LUS-boken och Nya LUS-bokens struktur samt kompletterat denna med ytterligare intressanta aspekter jag funnit, främst från Ingvar Lundberg.

Läsprocessen indelas av de flesta forskarna i dels själva avläsningen och dels i en förståelseprocess, vilken man precenterar med lite olika strukturer för att förklara.

Läskunnighet: Nivå 1: innebär att man klarar själva avkodningen av bokstäver till ord och meningar, vilket handlar om den tekniska sidan av läsningen. (Katekesläsningen på 1600-1800-talet.) Men det innebär inte att man förstår vad man läser. Först när avkodningen är automatiserad frigörs kognitiva resurser som kan användas till att förstå de avkodade orden man kan då tala om Läsförståelse nivå 2. Här behövs också ett ordförråd och en förtrogenhet med skriftspråkets ordval och meningsbyggnad. Nivå 3. Innebär en förmåga att även reflektera kring det lästa. (Reichenberg 2003)

Avläsningen

Själva avläsningen utgör endast en del i läs-processen. Avläsningen bygger på att man känner till bokstäverna och kan ljuda ihop dem till ord. Så snart man lärt sig detta börjar hjärnan känna igen ord och hela meningar. Man läser genom att ögat stannar vid olika fixeringspunkter i texten. Hastigheten med vilken man läser har då ökat väsentligt. Läsaren återfixerar under läsningen vid en del ord och han kan hoppa över flera ord utan att han förlorar textens innebörd, han gör saccader. Fixeringstiden kan vara längre eller kortare vid varje ord och olika läsare fixerar olika lång tid vid varje fixeringspunkt. En snabb läsare gör längre saccader och färre återfixeringar än vad en långsammare läsare gör. (Huey 1998; Allard, Rudqvist et al. 2001; Lundberg 2010). Lundberg lägger till att det inte går att läsa hur fort som helst för man missar då text. Dessutom påverkas läshastigheten av läsarens förförståelse för ämnet och textens svårighetsgrad.

Orden känns av läsaren efter lite träning igen som ortografiska mönster utan att det innebär någon ansträngning för läsaren som istället kan lägga all kraft på det krävande tolkningsarbetet. (Lundberg 2010)

En dålig avkodning kan uppvägas av goda ämneskunskaper och ett gott ordförråd. Ett gott ordförråd underlättar alltså en god läsförmåga. Man känner igen orden och vet vad de betyder och mer kraft kan gå från avläsningen till själva tolkningsarbetet. (Bråten and Jakobsson

2008) Desto mer energi en läsare tvingas lägga på avkodningen desto mindre blir det kvar till att förstå innehållet. (Allard, Rudqvist et al. 2001; Bråten and Jakobsson 2008; Lundberg 2010)

Förförståelsen, interferenser och tidigare erfarenheter;

Tankebearbetning och skapande av läsförståelse och ny kunskap

Den andra delen av läsförståelsen innebär att den avkodade texten ska tolkas i våra hjärnor och att vi ska förstå det vi läser. Olika forskare förklarar detta med lite olika angreppssätt och med lite olika termer, men i stort är de alla helt överens och här följer ett försök att redogöra för de viktigaste bitarna som påverkar när man läser en informations eller beslutstext som man är mer eller mindre intresserad av.

Med **förförståelse** menar man individens förutsättningar att kunna förstå ett språkligt budskap utifrån sina befintliga kunskaper och färdigheter. När man tillför ny kunskap försöker alltid hjärnan passa in den nya kunskapen med den gamla som man redan har. Läsning är inte enbart att man läser av bokstav för bokstav och lägger ihop dem till ord och sedan förstår var det står. Avläsningen styrs utifrån den tidigare kunskapen. Läsförståelse är en process som innebär att det man läser tolkas utifrån tidigare kunskap och erfarenhet. Man kan säga att avläsningen ger hjärnan en bild och att förförståelsen tolkar denna bild. (Allard, Rudqvist et al. 2001)

Kunskaper och erfarenheter som vi har bär vi alltid med oss. De ligger inte som lösa bitar i oss utan är ordnade i sammanhängande **strukturer**. När vi erhåller ny kunskap försöker hjärnan alltid placera in denna nya kunskap i en befintlig struktur så den ska passa in i det vi redan vet. Vi har alla en struktur i våra hjärnor som bygger på det vi lärt oss av erfarenheter utifrån känsla tanke och handling sammanflätat med de faktakunskaper vi tillägnat oss. Strukturen börjar skapas redan hos det lilla barnet och vi reviderar och bygger på den hela livet allt eftersom vi lär oss nya saker. Detta är inget som sker medvetet utan det är bara så hjärnan jobbar för att våra liv ska fungera. Människor i alla åldrar och i alla kulturer fungerar på samma sätt, men vi har olika sätt att ordna och strukturera i våra hjärnor, allt utifrån vad vi har för tidigare erfarenheter. (Allard, Rudqvist et al. 2001) Dessa strukturer är nödvändiga för att vi ska kunna minnas det vi lärt oss. Lär man sig bara meningslösa delar utan struktur glömmer man dem snart. (Ebbinghauses experiment med meningslösa stavelser i slutet av 1800-talet) (Ebbinghaus 1998)

Vi har alltid en förväntan på en text utifrån vår förförståelse. Denna förväntan kan bestå av innehåll, struktur och språkligt upplägg. Skulle texten när vi väl börjar läsa den inte passa med vår förväntan tvingas vi tänka om och omdisponera för att det lästa ska kunna passa in med andra kunskaper vi har men som vi inte först tänkt använda. Detta innebär att flytet i vår läsning tillfälligt avbryts. Kraft förflyttas från läsförståelse och innehållsuppfattning till avläsning och tankebearbetning.

Vi utvecklar innehållsuppfattningen medan vi läser. Vi konstruerar helheter och vi ger oss själva hela tiden en bättre helhetsbild under läsningen. Troligen är det så att när vi tänker på innehållet gör vi det alltid i förhållande till det vi redan vet och kan. Vi ställer det vi läser i relation till det vi redan vet och kan. Människor med olika förförståelse kan tolka samma text helt olika. (Allard, Rudqvist et al. 2001; Lundberg 2010)

Lundberg kallar det Allard-Sundblad kallar strukturer för scheman. Det är så vår omvärdduppfattning är organiserad och utifrån dessa scheman tolkar vi den text vi läser och binder den nya kunskap vi får genom texten till. Texttolkning innebär att man gradvis knyter ny information till det man redan vet. (Lundberg 2010)

Förförståelsebearbetning kan aldrig ske automatiskt, men dock omedvetet som den gör hos den vane läsaren. Läsförståelse är ett resultat av både bearbetning av förförståelse och avläsning och kan vara antingen medveten eller omedveten.

När två personer med olika bakgrund får höra samma sak tolkar de denna information utifrån sin förförståelse. Det är då fullt möjligt att samma sak som sagts har uppfattats på två helt skilda sätt. Här nedan följer ett exempel från "läsningens psykologi och pedagogik" av Ingvar Lundberg.

"Sara var bjuden på kalas. Hon undrade om Elin skulle gilla en Tintin-bok. Hon skakade på spargrisen. Den gav inte ett ljud ifrån sig."

Den innebörd som en läsare får ut av detta stycke är mer än bara de satser som ingår där. Temat rör sig inköp av present till födelsedagen, även om detta inte sägs klart ut. Men utan ett sådant tema blir det svårt att föreställa sig hur läsaren ska kunna föra den rätta interferensen och relatera Tintin till en present, spargrisen till inköp av presenten och innebörden av att spargrisen var tyst till hela stycket. Interferenserna härrör från det scenario som läsaren konstruerar vid mötet med texten. Vi skulle kunna föreställa oss en invandrar flicka som aldrig varit på ett svenskt barnkalas och inte vet något om ritualerna med presenter som man väljer med omsorg och finansierar med egna sparade medel. Då hjälper det inte hur bra hon kan läsa och hur bra svenska hon kan tala. Problemet med förståelse handlar här inte om språket och läsfärdigheten. Det är en fråga om kulturkompetens.

Förståelse av en text handlar inte bara om att kunna läsa av bokstäverna till ord och meningar det handlar även om att kunna binda ihop meningarna på ett rimligt sätt och få in dem i ett sammanhang. För att kunna göra detta måste läsaren göra interferenser, dra slutsatser, föra in ytterligare kunskap, förförståelsen. En text som utsäger allt blir outhärdligt omständlig och omöjlig att läsa. Skrivaren utgår från läsarens kapacitet att göra interferenser. (Lundberg 2010)

Läshastigheten är aldrig ett kriterium för läsförmåga. Läshastigheten beror på förförståelsen. Läsförståelsen minskar när man läser för fort, men den minskar även när avläsningen går för sakta för då överbelastar man korttidsminnet. (Allard, Rudqvist et al. 2001; Lundberg 2010) När vi läser övergår tankeinnehållet från den omedvetna förförståelsestrukturen till en mera medveten förståelse, vi uppfattar innehållet i texten. Läsförståelsen ger kontinuerligt nytt material till förförståelsen medan man läser texten och förförståelsen påverkas hela tiden under läsningen. När man läser och är mitt uppe i processen tänker man inte på att man läser. Fungerar allt som det ska tänker man på innehållet. (Allard, Rudqvist et al. 2001) En person som läser aktivt är medveten om att bakom varje text döljer det sig en författare som de fortlöpande för en dialog med. De upplever författaren som en person de vågar ifrågasätta. De kopplar texten till det de redan vet i ämnet och interfererar och drar slutsatser. (Reichenberg 2003)

Det enorma informationsutbudet och konsten att finna det man behöver!

Informationsflödet är mycket stort idag och det ser ut att fortsatt växa. Vi måste kunna sortera i den information vi nås av för att över huvud taget kunna tillgodogöra oss något.

Vi lever idag i ett samhälle där vi överöses med alla typer av information, såväl muntlig som skriftlig. Vi ska inte glömma att vi bara har haft skriftspråken i omkring 5 000 år, tryckpressen uppfanns på 1400-talet. Radion har varit allmän i knappt 100 år och TV kom till Sverige för snart 60 år sedan. Datorer med internet har vi bara haft tillgång till de sista 20 åren. Förr var det lättare för en person som inte behärskade läskonsten att klara sig i samhället, idag är det betydligt svårare.

Vi söker kunskap, men det vi möts av är information. Informationsutbudet är enormt och kraven på en god läskunnighet ökar för att man ska lyckas sortera ut den information man

behöver för att öka sin kunskap. Man har inte någon möjlighet att hinna ta del av all information som finns om ett ämne. Det man är mer intresserad av ger man givetvis mer uppmärksamhet, men trots att information om det mesta finns lättillgängligt på internet finns det inte alltid tid att läsa den. Finner man dessutom informationen svårläst, svårbegriplig och ointressant så är det lätt att man ger upp. (Dahlkwist 2001)

När vi kommunicerar genom att tala med varandra vet vi oftast vem vi talar med och vi samtalar i nuet. Är något nedskrivet är det inte ens nödvändigt att den som läser texten och den som har skrivit den lever i samma århundrade. Detta ställer andra krav på en text än på det talade språket. Texten vet inte exakt vem som ska läsa den. Texten kan inte anpassa sig löpande efter signaler från mottagen huruvida denna har förstått eller inte. Förstår inte läsaren av en text vad han läser så tröttnar han och slutar. Eller så övergår han till ett mekaniskt läsande som innebär att textens innehåll inte blir förstått utan möjligen bara memorerat för en kort tid. (Allard, Rudqvist et al. 2001)

Vi omges idag av mer information än någonsin. Problemet är inte att hitta information, problemet är att hitta rätt information, att kunna sälla. Att lyckas hitta just den information som just jag behöver för just mitt specifika problem. Det finns inte tid att läsa allt, det är för mycket. En god läsare kan variera sin läsning. Han kan snabbt och översiktligt ögna över långa stycken av en text för att finna det han är intresserad av och då kan han sakta ner sitt lästempo och börja läsa mer noggrant. En ovan eller svag läsare klarar inte det. Han läser med samma tempo och samma koncentration hela tiden. Han har sin koncentration på de ord som han läser, alla ord får samma uppmärksamhet. (Lundberg 2010) Den ovane läsaren har mycket svårt att i ett stort utbud av text lyckas finna just den rätta informationen för honom.

Det har dock aldrig i historien någon gång tidigare varit så viktigt att kunna läsa som det är idag. Att kunna ta del av information och att kunna följa med i samhällsdebatten kräver idag att man är läskunnig, och inte bara att man kan läsa av texter utan man ska även kunna förstå och reflektera över det man läser. Informationsutbudet har ökat mycket de senare åren och det blir allt viktigare att kunna sortera ut vilken information man själv berörs av och kunna läsa just det som är av vikt. Detta kräver en mycket god läsförmåga. Den som har svårt att läsa besitter inte förmågan att kunna reglera sin läshastighet och kan då i stället ge upp alla försök att inhämta information skriftligt. En snabb och van läsare läser olika fort beroende på textens svårighetsgrad. (Lundberg 2010)

Vad kan orsaka problem för läsförståelsen?

När orden är svåra eller meningsbyggnaden inte är den man är van vid tvingas läsaren lägga mycket kraft på själva avläsningen. Han sänker lästempot och får svårare att förstå och tillägna sig textens innehåll. Samma sak händer om läsaren hela tiden måste fundera över vad orden betyder och göra avbrott för att slå upp dem. (Allard, Rudqvist et al. 2001; Lundberg 2005; Bråten and Jakobsson 2008) Jobbig avkodning ger mindre kraft till förståelse. Detta kan bero på dyslexi, dålig ordkunskap eller dåliga grundkunskaper i ämnet. (Lundberg, 2010)

Vi förväntar oss att språket är uppbyggt på ett visst sätt. Substantiv, adjektiv och verb och att pronomen och prepositioner kommer på vissa ställen. Det är denna kända och välbekanta uppbyggnad av språket vi läser som gör att vi kan öka vår läshastighet och fånga betydelsen i hela meningar. När en text inte följer de läsmönster vi är vana vid tvingas vi fokusera på andra saker än själva innehållet och det kan då gå så långsamt att läsa så vi har hunnit glömma meningens början när vi kommer till dess slut. (Huey 1998)

Vår hjärna fungerar olika vid olika sinnestillstånd. Både ängsla och ilska blockerar delar av hjärnan. När man blir arg eller rädd är endast den lilla del av hjärnan som är inställd på flykt eller strid som är aktiverad. Att i ett sådant sinnestillstånd kunna prestera något intelligent är

förstås svårt. Hos den glada personen är hela hjärnan öppen och mottaglig. (Kullberg and Nielsen 2008) För att uppnå en god läsförståelse är det positivt om man har skapat lust och motivation och lyckats undvika rädsla och ilska. Ängest skapar tunnelseende och den hindrar läsförståelsen. En person som ofta har misslyckats med sin läsning, eller som har dålig erfarenhet av att kunna läsa och förstå tex myndighetstext kan stressas när han utsätts för en viss lässituation. **Stresssystemet** i kroppen ser till att kroppen reagerar som när den utsätts för hot, hotet att misslyckas när man försöker läsa en text. Då aktiveras en del av det icke viljestyrda nervsystemet, det sympatiska nervsystemet. Nervsignaler skickas ut och från binjuremärgen frisätts hormonerna adrenalin och noradrenalin. Alla kroppsorgan som har att göra med fysisk aktivitet aktiveras och de andra kopplas tillfälligt bort. Det sympatiska nervsystemet och stresshormonerna ser till att pulsen ökar, glukos frigörs till blodet, och kroppen är i full beredskap att avvärja ett hot. De delar av hjärnan som har att göra med fysisk aktivitet och att kämpa eller fly kopplas på och de andra delarna kopplas tillfälligt bort. Klart att man inte kan koncentrera sig på att läsa en svår text under dessa förutsättningar.

Betingade reflexer är inlärd reflexer där kroppen lär sig att sammankoppla en viss signal med ett sätt att reagera. Betingning av en reflex innebär att man precenterar den gamla stimulusen tillsammans med den nya några gånger så kommer den nya stimulusen att framkalla samma respons som den gamla. Man skulle kunna tänka sig att en person som vid ett flertal tillfällen haft svårt att läsa sina brev från länsstyrelsen ger upp så snart han ser länsstyrelseloggan på kuvertet. Han sammankopplar loggan med ett misslyckande.

Motivationen är viktig för att läsförståelsen ska fungera. Långa texter tar lång tid att läsa och om motivationen till att läsa dem är låg är det svårare att förstå vad texten handlar om.

Korrelationen är starkare mellan en **negativ självbild** och låg prestation än mellan en positiv självbild och hög prestation. Elever med god självbild är inte sällan lågpresterande men elever med låg/dålig självbild är så gott som aldrig högpresterande. (Taube 2007) En läsare som inte tror sig om att kunna förstå en text gör det ofta inte heller. Reichenberg (2003, s.4-5) skriver att "många elever med lässvårigheter ofta har utvecklat en negativ självbild och att de är fyllda med ängslan och oro inför sina misslyckanden.

"Läsprocessen och läsförståelsen påverkas till en hög grad av en persons självförtroende och tidigare erfarenheter av läsning. (Bråten and Jakobsson 2008; Lundberg 2008)

Vad kan vi göra för att öka läsförståelsen

Att skriva enkelt, begripligt och intressant är en konst. En del människor tycks ha det naturligt och har kanske blivit stora författare. Andra får arbeta för att lära sig. Alla kanske inte ens är intresserade av att skriva mer än nödvändigt och har inget intresse av att andra ska förstå vad de skriver.

Vad kännetecknar lättlästa texter? Det är inte så enkelt att svara på denna fråga. Det finns enkla kännetecken, men man kan hela tiden göra invändningar;

Orden ska vara enkla och begripliga, men inte för enkla för då blir texten lätt tråkig och simpel.

Ordrika texter med många ord som bara förekommer en gång ställer stora krav på ovana läsare. Men texter som innehåller samma ord hela tiden kan lätt uppfattas som tråkiga.

Meningarna ska vara korta, men inte alla meningar för variation i meningslängd ger en bättre rytm i texten och en god rytm gör texten lättare att läsa.

Tydliga och förklarande orsakssamband i en text gynnar bara den läsare som har begränsade förkunskaper. Andra läsare blir uttråkade av sådana texter.

Det är enklare att förstå meningar där ord som hör ihop står nära varandra. Men meningar kan vara svåra att läsa trots att subjekt och predikat står alldeles intill varandra. (Lundberg and Reichenberg 2008)

Man kan lära sig läsförståelse genom att öva. Ett sätt är genom ”strukturerade textsamtal”. Där en lärare och en elev eller en grupp av elever gemensamt pratar om företrädesvis en faktatext. I samtalen tränar sig eleven till att utvecklas till en aktiv läsare som kan läsa mellan raderna och ifrågasätta texten. (Reichenberg and Lundberg 2011)

Läsbarhetsprogram

LIX

I Sverige är den mest kända läsbarhetsformeln LIX. LIX är ett sätt att försöka mäta en texts läsbarhet som konstruerades av Carl Hugo Björnsson (Björnsson 1968). Efter forskning kom han fram till att meningslängder och andel långa ord påverkar hur lättläst en text är. Ett LIX-värde säger givetvis inte allt om hur lättläst en text är, men det är en formel som har använts mycket, och som är lätt att använda. Man kan enkelt själv kontrollera en text på www.lix.se. Ett värde under 30 betyder att texten är mycket enkel och ett värde över 60 står för mycket svår byråkratsvenska.

Under 30	Mycket lättläst, barnböcker
30-40	Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar
40-50	Medelsvår, normal tidningstext
50-60	Svår, normalt värde för officiella texter
Över 60	Mycket svår byråkratsvenska

Ordvariationsindex

Detta index försöker tala om hur stor ordvariationen är i en text. En svår text innehåller många okända ord. Förekommer dessutom orden bara en gång i texten kan den bli ansträngande för läsaren att förstå. En text som innehåller allt för långa ord som upprepas hela tiden är inte heller bra ur lässynpunkt. En sådan text kan upplevas som tråkig. (Lundberg and Reichenberg 2008)

$TTR = \frac{\text{antalet ord i en text}}{\text{antalet olika ord i texten}}$

Ordvariationsindex talar om hur många okända ord det finns i en text och om samma ord förekommer flera gånger. Ett högt värde i OVIX-värde betyder att antalet ord som bara förekommer en gång i texten är högt. Högt värde betyder att texten är ordrik och innehåller många engångsord.

En begränsning hos LIX är att det mäter på meningsnivå. För att uppnå läsförståelse är det viktigt att tydliggöra sammanhang. Satskonnektorer som binder samman meningar och tydliggör samband kan komma att utelämnas när författaren i strävan efter ett lågt LIX värde försöker förkorta sina meningar. (Lundberg and Reichenberg 2008)

För att bedöma om en text är lättläst eller inte räcker det inte med att analysera textens språkliga uppbyggnad. Vi måste också ta hänsyn till läsarens tolkningsramar och förförståelse. (Lundberg 2010)

Olika satser och meningar i en text kan bindas samman på olika sätt. Dels genom läsarens interferenser och dels genom språkliga markeringar såsom småord av typen eftersom, dock, fastän. En lång mening där texten hänger samman och ger ett sammanhang är oftast enklare att förstå och kräver en mindre ansträngning av läsaren än vad flera korta meningar utan

sammanhang gör. Där tvingas läsaren själv att skapa banden mellan meningarna för att kunna skapa förståelse. (Lundberg 2010)

Myndighetstexter i Sverige

Vi har numera en lag i Sverige som riksdagen beslutade december 2005. I den står det att den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig. (Betänkande 2005/06:KrU4)

Dessutom säger förvaltningslagen att myndigheter ska sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. (Förvaltningslag 1986:223)

Vi har numera en myndighet som ansvarar för att bedriva språkvård. Det är Institutet för språk och folkminnen. Där finns en avdelning som kallas "språkrådet". Språkrådet arbetar med den offentliga förvaltningens skrivregler. Språkrådets viktigaste uppgift är att vara ett stöd för dem som ska använda eller har frågor om svenska och om våra minoritetsspråk finska, samiska, meänkieli, romani, chib och jiddisch. (www.sprakradet.se)

Flera skrifter har givits ut i ämnet att skriva förståelig myndighetssvenska. De skrifter som ligger på språkrådets hemsida för nedladdning handlar huvudsakligen om stavning, ordval och meningsbyggnad. Där finns även exempel på att det är fullt möjligt att skriva beslutstexter utan att texten behöver störas och göras svårläst genom att hela tiden hänvisa till paragrafer. (Klarspraksgruppen 2005; Hedlund, Frödin et al. 2006; Statsrådsberedningen 2009).

"Klarspråkstexter" innebär myndighetstexter som är skrivna på vårdad, enkel och begriplig svenska. (www.sprakradet.se)

"Lättlästa" texter är texter som främst riktar sig till de 25% av vår befolkning som inte har en läsförmåga som når upp till en godkänd grundskolenivå.

Det finns flera olika orsaker att så många inte lyckats uppnå godkänd grundskolenivå i läsning. Det kan bero på en svårighet att läsa såsom dyslexi, koncentrationssvårigheter, neuropsykiatriska störningar, utvecklingsstörning, hörselnedsättning, bristfällig läserfarenhet, annan språklig och kulturell bakgrund, språkstörningar eller andra motoriska och perceptuella svårigheter. (Lundberg and Reichenberg 2008) Det är lätt att förstå att lättlästa texter omöjligt kan skrivas så de passar alla i en sådan heterogen grupp. För en person med dyslexi kan det vara bättre att få originaltexten uppläst, den lättlästa versionen kan för dem kännas simpel. En återkommande kritik mot de lättlästa texterna är att de är svårlästa för stora delar av sin målgrupp. Mycket information har tagits bort i texterna och det blir svårt för läsaren att själv fylla i alla luckorna. Texterna tar heller inte hänsyn till i vilket samband läsaren befinner sig. (Rehnberg 2012)

Centrum för lättläst arbetar på statligt uppdrag med att ge ut skrifter på lättläst svenska. Det är en stiftelse som lyder under kulturdepartementet och delvis finansieras med statliga medel. En del av denna stiftelse kallas för **"lättläst-tjänsten"** och den arbetar med att skriva om myndighetstexter så de ska gå att läsa av personer med lässvårigheter. Lättläst-tjänsten är en ren affärsdrivande verksamhet. (Rehnberg 2012)

Jordbruksverket har satsat mycket på att skriva informationstexterna om lantbrukarstöden på lättläst svenska. På hemsidan finns (liksom på de flesta andra myndigheters hemsidor) även en lyssna funktion, där man kan få texterna upplästa för sig. (www.jordbruksverket.se)

Masskommunikation med skriven text

Kommunikation sker mellan en sändare och en mottagare. Sändaren försöker genom olika kanaler att ge mottagaren ett budskap. Kanaler kan vara muntliga eller skriftliga. Brus brukar de störningar som når brukaren och som inte har med själva budskapet att göra kallas. Återkoppling är mottagarens reaktion på det sända budskapet.

Det är vanligt med brus i kommunikation. Brus brukar även kallas filter eller barriärer. Störningarna kan delas in i tre huvudgrupper. De psykologiska är de som finns inom individen. Det kan vara våra fördommar eller förutfattade meningar. De mekaniska störningarna kan vara höga ljud och distraherande händelser i omgivningen. Slutligen finns det även semantiska barriärer. Det handlar om ordens betydelse. Om orden inte används riktigt kan de inte framställa betydelser som går att förstå. (Dimbleby, Burton et al. 1999) Kommunikation med enbart en skriven text utesluter sådana delar av budskapet som kan framföras med kroppsspråk och tonfall. Läsaren kommunicerar med en författare som kanske inte ens lever i samma århundrade och kanske heller inte i samma land. (Allard, Rudqvist et al. 2001) Skrivna texter utgör för det mesta en envägskommunikation. Fördelen med en envägskommunikation är att den är snabb och okomplicerad. (Dahlkwist 2001)

Om vi en gång tagit ställning i en fråga tenderar vi till att välja bort information som inte stämmer med den uppfattningen. Man kan säga att man ser det man vill se. Vi söker också ofta efter argument som stärker oss i vår uppfattning. (Karlsson 2004)

Ofta förutsätter vi att människor uttrycker sig på samma sätt som vi själva skulle ha gjort i samma situation. Vanliga exempel på störd kommunikation kan vara ofullständiga budskap. Sändaren utelämnar den viktiga information som mottagaren hade behövt för att kunna tolka budskapet riktigt. Oklara och generaliserande ord leder också till förvirrade budskap som kan feltolkas. Det finns en risk att sändaren i sin iver att inte behöva betraktas som gnällig eller övertydlig bara sänder delar av ett meddelande. Detta får till följd att mottagaren inte alls förstår vad saken gäller. (Dahlkwist 2001)

Enligt den svenska maktutredningen är det bara fyra av tio svenskar som ställer sig upp och säger sin mening i något organiserat sammanhang. Bara två av tio har någon gång skrivit en insändare. Kvinnor är tystare än män och arbetare och enbart grundskoleutbildade uttalar sig mindre än akademiker och högre tjänstemän. (SOU 1990:44)

Våra sinnesorgan översvämmas hela tiden av intryck. Det finns ingen möjlighet för vår hjärna att ta hand om alla sinnesintrycken som når oss utan de flesta av dem sorteras tidigt bort. Det kallas selektiv perception när sinnesorganen snabbt och oftast omedvetet sällar bort signaler. (Karlsson 2004)

Metod och genomförande

Syfte

Att undersöka vad som påverkar hur väl texter som skickas från länsstyrelsen förstås av de lantbrukare som tar emot dem.

Frågeställning

Påverkar en lantbrukares förförståelse i form av hans bakgrund, jordbrukskunskaper och hans kunskaper om stödreglerna hans förmåga att förstå informations och beslutstexter?

Val av metod

Efter att först tänkt skicka ut enkäter till ett flertal brukare som hade begått stora misstag i sina ansökningar kom jag fram till att jag skulle få bättre svar på min fråga genom att delvis välja en kvalitativ metod i form av en intervju samt att begränsa den kvantitativa metoddelen till att kontrollera hur väl brukarna klarade att läsa och förstå två texter. Eftersom jag satt med vid brukarens sida när han läste och besvarade frågorna om texterna kunde jag samtidigt iaktta hur han läste och hur han arbetade för att finna svaren. Jag valde detta upplägg efter att jag först provat att använda enbart enkätfrågor på kollegor och vänner. Jag hade då ingen information om med vilken arbetsinsats de tillfrågade besvarade frågorna och det hade varit lätt för dem att slå upp svaren på de rena faktafrågorna om jordbruk och stödregler om de hade velat. En öppen intervju gör det möjligt att få en djupare bild av brukarens förkunskaper i såväl rena jordbruksfrågor som stödfrågor. Det går även att få en uppfattning om med vilket förhållningssätt brukaren läser. Jag kunde se med vilken lätthet brukaren fann svaren och lite hur han resonerade innan han svarade. På så sätt tror jag att jag kom närmare den struktur och de förkunskaper brukaren troligen har när han ska göra sin ansökan eller läsa ett beslut som kommer med posten. Nackdelen med detta upplägg var att det blev ett begränsat antal lantbrukare som deltog i undersökningen. Man kan inte dra några generella slutsatser utifrån så få personer. Det är troligt att min egen förförståelse påverkar intervjuerna och tolkningen av intervjuresultatet.

Frågorna om **brukarens bakgrund** och skolgång är strukturerade, raka och sakliga men genom en intervju öga mot öga fick jag möjlighet att ställa följdfrågor och på så sätt bättre fånga brukarens bakgrund inom jordbruk, samt vilket förhållande han anser sig ha till läsning. Även en fråga om hur brukaren ser på sig själv ställdes, ”Vem är du?”

Brukarens jordbrukskunskaper testades till största delen genom att visa bilder på olika jordbruksredskap och djur. I första hand fick brukaren ange benämningen på de redskap och djur han kände igen men om han ville kunde han även berätta mer om bilderna. Han kunde ange vilken ras djuret på bilden tillhörde eller berätta om hur redskapet används. Detta visade på lite djupare kunskaper och/eller ett större intresse för just den bilden.

Frågorna om **jordbrukarstöden** var valda utifrån min egen erfarenhet om var stödsökarna gör flest fel och om vad de ställer flest frågor om. Frågorna var grupperade och gällde; 1. Skillnader på miljöstöd och gårdsstöd. 2. Kunskaper om hur finansieringen skiljer sig emellan dessa två grupper av stöd samt om huvuddragen av hur reglerna för stöden bestäms. 3. Specifika regler runt miljöstöden. 4. Specifika regler runt gårdsstödet. 5. Begreppen ägoslag, block och skifte. 6. Ett par viktiga datum som kan vara bra att känna till.

Texterna som användes för att kontrollera brukarens läsförståelse var av två slag. Dels en informationstext från jordbruksverkets hemsida (www.sjv.se) och dels en beslutstext från vårt handläggningssystem (Ararat). Länsstyrelsens kommunikation med brukarna sker huvudsakligen genom jordbruksverkets informationstexter och genom utskickade beslut. Besluten talar om för brukaren vilka åtaganden han har beviljats. De kan även handla om hur stor en utbetalning kommer att bli eller handla om ett återkrav av ett tidigare utbetalat för stort belopp. Beslutstexten i denna undersökning var ett betesmarksåtagandebeslut där brukaren har beviljats en liten utökning av ett tidigare åtagande. Betesmarksåtaganden är vanliga, många brukare har dem, och reglerna har rykte om sig att vara invecklade. Som informationstext valdes en text som beskriver hur ett eventuellt arealfel kommer att sanktioneras. Även detta är en högaktuell text då det just nu är aktuellt att många brukare får

betala tillbaka gårdsstöd som de fått på felaktiga grunder. Denna text tvingar läsaren att tolka och omsätta det lästa för att kunna svara på frågorna.

Informations och beslutstexterna åtföljdes av ett flertal fasta frågor med fasta svar ja/nej, rätt/fel samt att "svaret inte går att läsa ut av texten" samt "att svaret inte går att läsa ut av texten men det är rätt/fel." Brukaren fick läsa texterna och samtidigt svara på frågorna som avslutning på intervjuen.

Texterna kontrollerades i LIX på www.lix.se.

Läsförståelseproven från högskolan kunde den brukare som var intresserad att pröva välja en eller flera texter, läsa dem och svara på frågorna. Jag hade 2x4 texter att välja mellan. Ville brukaren inte ta emot texterna så var det helt ok, men jag skulle då försöka få reda på varför han inte ville pröva. Då högskoleprovtexterna tog lång tid att läsa och var tämligen omfattande kom vi överens om att brukaren som hade provat att svara på dem skulle maila mig sina svar så skulle han få tillbaka facit.

Avslutningsvis gick jag in i **handläggningssystemet på länsstyrelsen** för att se om brukaren gjort några stora fel vilka inneburit att han gått miste om pengar. Jag kontrollerade utbetalningarna och tittade i de akter där eventuell kommunikation som handläggaren på länsstyrelsen har haft med brukaren finns bevarad.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Frågorna om jordbrukarkunskaperna var enkla. Då frågorna innebar att man skulle beskriva en bild. Det gick snabbt att ange ett svar och den som varit i kontakt med lantbruk över huvud taget klarade enkelt att ange vad de flesta bilderna föreställde. Hade man ställt djupare frågor om mer teknisk markfysik eller om foderstater, hade troligen de intervjuades resultat skilt sig mera åt. Då studien inte var inriktad på djup produktionskunskaper utan endast vill se om man hade en uppfattning om jordbruk var denna bildgenomgång tillräcklig. Brukaren behövde heller inte känna att han var otillräcklig och inte kunde svara, utan tvärt om, han hade jordbrukarkunskaperna.

Stödfrågorna däremot var djupare och frågade mer efter bakgrund och förståelse av begreppen. För att kunna få plats att ställa frågor som övergrep flera stöd och hela stödstrukturen var jag tvungen att begränsa varje område. Detta för att kunna fånga in hela stödbilden. En brukare kanske var mycket kunnig i ett stöd och inte alls i ett annat. Genom att ställa frågor om alla olika typer av stöd kunde jag fånga upp om någon var mer insatt i något av stöden. Frågorna om stöden var gjorda med tanke att täcka såväl generella grundbegrepp som de två, tre med kompensationsbidraget, stora grupperna av stöd. Samtliga brukare resonerade runt svaren och de var ofta osäkra under resonemanget. Troligen hade de varit det i en verklig situation också. Frågorna gav svar på hur goda kunskaperna var utan att man haft tid att läsa på och förbereda sig, och det var lika för alla fyra intervjuade. Alla fyra brukarna lämnade in sina ansökningar i slutet av mars i år så det var ungefär 4 månader sedan samtliga arbetat mer intensivt med stödreglerna.

Frågorna på informationstexten var tänkta att tvinga brukaren att använda den information han fått genom att läsa texten och räkna om den för att kunna besvara frågorna. Ingen fråga gick att finna svaret till direkt genom att läsa i texten. Här hade man kunnat få mer information om ett par av frågorna hade varit rena avläsningsfrågor. Det hade varit ett sätt att se om brukarna hade lättare att svara om svaret gick att finna direkt i texten. Frågorna på texterna kunde man dessutom ha följt upp med följdfrågor till de som svarade "det går inte att läsa ut av texten". Det hade varit av intresse att veta om de kunde svaret eller om de bara avstod att svara av bekvämlighetsskäl eller av rädsla att svara fel.

Undersökningens beslutstext om betesmarkerna tillhör en liten brukare med ett litet åtagande. Det förekommer att åtaganden omfattar betydligt mer mark och flera block. Åtagandebesluten kan uppta flera sidor. Detta mindre åtagande är möjligt att få en överblick över och de intervjuade kunde koncentrera sig på frågorna utan att behöva ägna tid att addera arealer. Det är en liten grupp av fyra personer som ingår i undersökningen. Man kan inte dra några generella slutsatser utifrån ett så litet material. Man kan få uppslag på idéer och finna nya synvinklar. Man kan också bekräfta eller ifrågasätta de teorier som man kan läsa om under litteraturstudien.

Urval av brukare

Då studien kräver brukare som både hade tid och intresse av att hjälpa mig att forska runt läsförståelse fick jag välja de som ställde upp. (Trost 2010) Jag tog inte med någon brukare som jag kände väl. Jag valde även att inte känna till något om hur brukarens ansökan såg ut innan intervjuen. Detta för att undvika att jag hade en förutfattad mening om brukaren utifrån hur han lyckats med sin ansökan. Först hade jag tänkt att jag bara skulle ta med brukare vilka själva gjorde sin ansökan utan hjälp av konsult, men det visade sig att en av brukarna sedan några år tillbaka anlidade en konsult. Han hade slutat att göra sin ansökan själv när länsstyrelsen slutade att hålla informationsträffar för lantbrukarna inför ansökan. Denna brukare ingår i studien då han tidigare gjort sin ansökan själv och numera hjälper sin son att göra hans ansökan. På två av gårdarna var det två personer som var aktiva i jordbruket. Jag intervjuade då den brukare som gjorde EU ansökan.

Eftersom studien till största delen bygger på en kvalitativ intervjuundersökning utgörs undersökningsgruppen endast av fyra personer. Intervjuerna tog ungefär två timmar per person och kortare tid hade inte räckt för att hinna fånga upp alla de fyra huvudmomenten. Längre tid kunde jag inte förvänta mig att dessa redan upptagna personer skulle kunna ställa upp. Urvalet brukare innefattar två äldre och två yngre personer varav två äldre män, båda pensionärer, och två medelålders kvinnor. Företagen varierar i storlek. Det största företaget är på 160 ha och det minsta på 20ha. Endast en av de fyra brukarna var heltidssysselsatt i jordbruksföretaget.

Samtliga fyra intervjuade hade sina gårdar i Bohuslän. Det är stora skillnader på jordbruk i olika delar av landet, och i olika delar av Västra Götalands län.

Den kvalitativa intervjun

Jag förklarade syftet med undersökningen för brukarna dels när jag kontaktade dem med frågan om de kunde tänka sig att delta och dels innan vi påbörjade intervjun. Jag var noga med att göra klart för brukarna att syftet med studien var att försöka finna ut om något annat än själva avläsningen av en text kunde vara orsak till att man lyckades olika bra med att göra en EU ansökan. Brukaren informerades även om att han kunde hoppa över frågor han inte ville eller kunde svara på och att det var helt ok om han ville avbryta intervjuen. (Stukát 2005) Jag lade stor aktsamhet på att undvika att jag själv skulle agera ledande i frågorna. Jag försökte även att vänta med att svara på de frågor som uppstod under intervjun tills denna var avslutad. (Trost 2010)

Resultat

Sammanfattning: Samtliga brukare var positiva till att delta i studien och alla ansåg att de läste bra och inte hade några problem med läsning. De hade alla haft bra betyg i svenska när de gick i skolan. Skolgången varierade bland brukarna, från sjuårig folkskola till högskolestudier. Alla brukare läste på sin fritid, men olika mycket och alla läste inte böcker utan bara tidningar. Ingen verkade tveka när jag bad dem att läsa de båda texterna. Den brukare som hade minst jordbruksbakgrund var sämst på att svara på frågorna om stödreglerna och sämst på att känna igen redskapen på bilderna. Denna brukare var dock bäst på att läsa beslutstexten. Tilläggas kan att hon arbetar som statlig handläggare, dock inte på länsstyrelsen och att även hon misstolkade beslutstextens huvudbudskap. Brukare 3 tolkade beslutstextens huvudbudskap riktigt, men hon hade svårare att skilja på det hon redan visste och det hon läste ut av texten när hon skulle besvara frågorna. Brukare 3 uppgav att hon normalt läste mycket sällan.

Två av de fyra brukarna hade gått på lantbruksskola. Endast en hade arbetat på någon annan gård än den egna eller föräldragården.

Kunskaperna om stöden var överlag lite förvirrade. Endast en brukare hade bilden av block och skiften helt klar för sig, för de övriga var den mer diffus. Skillnaderna på miljö och gårdsstöd var mer eller mindre oklara för samtliga. De flesta frågor som ställdes om stödreglerna fick tvekande och frågande svar. Vilket tydde på att man kände till begreppet och var bekant med frågan men inte säker på svaret.

Brukarna hade svårt att skilja på den information de fick ut av att läsa texten och den kunskap de satt inne med sedan tidigare. I alla fall utnyttjade man inte möjligheten att uppge att "ett påstående var riktigt men det går inte att läsa ut av texten". Informationstexten, som handlade om hur utbetalningen sanktioneras när arealen inte stämmer, krävde att man läste texten och därefter utförde en enkel räkneoperation. Denna text hade brukarna störst problem med. Det gick inte att hitta svaret i texten utan man var tvungen att omsätta informationen som texten gav för att kunna besvara frågorna.

Beslutstextens sista tio frågor var riktiga men detta gick inte att läsa ut av texten. Endast en brukare angav tydligt att texten inte gav svar på frågan. Möjligheten att uppge att hon kände till svaret på frågan ändå utan att utnyttja texten använde sig inte denna brukare av.

Samtliga brukare tog ett exemplar av högskoleprovets läsförståelsetest. Ingen skickade in det.

Intervju

Här redovisas först den personliga intervjun med varje brukare för sig följt av en sammanfattning om hans jordbruksreferenser. Därefter följer en sammanfattning av svaren på frågorna om jordbruksstöden och deras regler.

Brukare 1; Man född 1943, han har sysslat med lantbruk vid sidan av ett annat yrke sedan 1975 då han köpte sin gård. Han är inte uppväxt på lantbruk men han tillbringade mycket tid

hos sin mormor på hennes gård när han var barn. Den huvudsakliga inkomsten har alltid kommit från annan verksamhet utanför gården. Brukaren har åttaårig folkskola och han har gått ”vinterkursen” på Dingle lantbruksskola. Vinterkursen var en 10-veckors lantbruksutbildning som fanns förr där deltagarna förutsattes inneha praktiska kunskaper och därför endast läste teoretiska lantbruksämnen och ekonomi under vinterhalvåret. Brukaren lade efter ett tag till att han hade flera specialutbildningar inom sitt andra yrke utanför gården och han är/var furir. Han har inte arbetat med lantbruk på någon annan gård än den egna. Brukaren läser en del på sin fritid, även romaner och han anser att han har lätt för att läsa. Han kommer inte ihåg sitt betyg i svenska men han kommer ihåg att han var intresserad och hade lätt för både rättstavning och satsuppyggnad under skoltiden. Brukaren gör och har alltid gjort sin EU-ansökan själv. Han har gjort detta sedan starten 1995. Han hade Nolastöd tidigare. Information om EU-stöden har han fått ”genom allt” – såväl ”skriftligt som från TV och politiskt”. Han söker stöden för att få pengarna. Stödansökningarna och utbetalningarna har gått mycket bra. Han har haft fältkontroll och då var det bara lite smådetaljer som de anmärkte på. Han hade läst sig till hur man skulle göra och klarade att fylla i allt. Brukaren säger att på gården kommer djuren i första hand. På frågan om vem han är svarar han ”En privilegierad person! Njuter, är försiktig, har inga stora lån, har skog och sover gott på natten!”

Brukare 1 hade inga problem att känna igen de flesta jordbruksredskapen han fastnade lite vid bilderna på djuren och kommenterade dessa mer ingående. Benämningen på samtliga redskap var inte helt korrekt, men brukaren hade helt klart för sig vad de användes till. Brukaren söker stöd för ca 30 ha jordbruksmark och inriktningen på lantbruket är köttdjur och hästar.

Brukare 2; Kvinna född 1966 som har sysslat med lantbruk i 22 år. Hon arbetar deltid som handläggare på en statlig myndighet. Även hennes man arbetar på gården, för tillfället på heltid. Hon är inte uppväxt på lantbruk och hon har inte gått på lantbruksskola. Hon tvekar lite och lägger till att hon en gång hade ungdomspraktik i ett stall, men det var med hästar, inte med lantbruk. På frågan om hur hon uppfattar sin egen läsförmåga fnissar hon till och säger att hon tycker att den är god. Gymnasiebetygen i svenska fick hon på komvux och det var 5a i språk och 4a i litteratur. Periodvis läser hon böcker och gärna deckare. Hennes skolutbildning består av grundskola, komvux samt ca 230 högskolepoäng totalt varav 180 poäng historia. På frågan om när hon kom i kontakt med EU-stöden svarar hon ”kära nån det var jättelänge sedan”. Först när vi flyttade hit hade vi något nationellt stöd och så kontaktade vi Hushållningssällskapet för att få kartor. Vi var med när de startade.” Hon söker stöden för att få pengar, och varje år hon söker är det sista. Hon säger att hon är för snål för att anlita någon som söker åt henne. Informationen fick hon i början från broschyrer. Hon tyckte att det då var lättare att hitta informationen. Nu ligger all information på internet och den ändras hela tiden, det är inte så lätt för man kan inte läsa igenom allt. Plötsligt hittar man något man inte kände till.

På frågan om vem hon är svarar hon; ”Yrkesmässigt heller? Det är egentligen min man som sköter gården. Jag har aldrig varit jordbrukare, fårskötare möjligen. Är handläggare och har studerat, och varit fårskötare resten.

Brukare 2 hade trots att hon inte ansåg sig var lantbrukare inga större problem att känna igen jordbruksredskapen, hon missade dock tre av redskapen helt och använde mindre korrekta benämningar på några av dem vilka hon dock kände till användningen av. Hon kommenterade djurens öronbrickor, alla var inte korrekt märkta.

Brukaren söker stöd för ca 30 ha jordbruksmark varav ca 5 ha är eget och resten är lån och arrenden. Gårdens inriktning är fårproduktion.

Brukare 3; Ett par födda 1962, den intervjuade är kvinna. Hon berättar att de gör ansökan tillsammans hon och hennes man. Han är bättre på att känna till regler och läser mera. Det är hon som fyller i ansökan och skickar in den på internet. Hon är född och uppväxt på gård med kor och hon sommarjobbade lite i en affär som barn. Hon har gått på lantbruksskolan i Dingle. Direkt efter lantbruksskolan arbetade hon ett par år på en annan gård med kor innan hon och hennes man skaffade den egna gården. 1983 fick de arrendet, 1984 gifte de sig och 1985 skaffade de sig mjölkarna och barn. Hon läser inte några böcker på sin fritid. Hon uppfattar sin läsförmåga som normal, men påpekar att hon läser sakta. Hon tror att hon hade betyg 4 i svenska både i grundskolan och på lantbruksskolan (gymnasieskolan) i Dingle. De har sökt stöd sedan det hela började 1995. Då gick de på informationsmöten och läste och så var det en massa jobb med att sätta sig in i allt och rita kartor. De ville vara med från början och de söker stöden för att få pengarna. Att göra ansökningarna har gått bra, de ansöker på internet. De får informationen om stöden och stödreglerna dels i pressen och dels genom regelverket och genom att prata med andra. På frågan om vem hon är svarar hon "Bonde! Tur att jag träffad rätt man."

Brukare 3 klarade att känna igen alla jordbruksredskapen utom sladden vilken är ett redskap som inte är så vanlig i Bohuslän. Hon svarade enkelt och fåordigt utan några särskilda kommentarer om vare sig djur eller redskap.

Brukaren söker stöd för ca 180 ha jordbruksmark. Gårdens inriktning är mjölkproduktion.

Brukare 4; Man född 1948 på en liten bondgård. När han var 16 år fick familjen lämna gården så han anser inte att han är uppväxt på lantbruk. Han har arbetat heltid inom industrin. Han köpte en egen gård 1979 vilken han drev vid sidan av sitt industriarbete fram till pensioneringen, numera är driften av den på heltid(!) Han har gått sjuårig folkskola och han började arbeta som springpojke när han var 13 år. Han har ingen lantbruksutbildning, men han påpekar att hans son har det. Sonen har gått på Dingle lantbruksskola, och sonen har praktiserat på gård. Självt har han skaffat sig lantbrukskunskaperna genom att delta i kurser och studiecirkel om vallodling och om ekologisk odling. Han anser att hans läsförmåga är normal och upplever inte att han har några läs eller skrivsvårigheter, men han tillägger att han är lite feg med nya papper. Han vill inte "öka arealen". Han vill vara säker. Han läser inte böcker, bara ATL och Land, (det är två lantbrukstidningar). Han kommer inte ihåg sitt betyg i svenska. Han fick informationen om stöden genom att besöka länsstyrelsens informationsmöten. Boris Salomonsson informerade och träffarna var mycket bra och han besökte dem varje år. När de tog bort träffarna blev han osäker och började anlita en konsult på Hushållningssällskapet. Han har sökt stöden sedan de kom och gjorde det genom påtryckningar från länsstyrelsen. De sa att om man inte sökte från början kunde man inte komma med senare och att det var viktigt att man tog med allt. Köttpriserna rasade när vi gick med i EU, från 33 kr/kg till 21 kr/kg. Ansökningarna har fungerat, det har inte varit några klagomål. Men brukarens son har haft problem med att han inte fick några handjursbidrag när han tog över djuren. De har överklagat till Jönköping men varit tvungna att ge upp. De har inte förstått varför de inte fick något handjursbidrag, det rörde sig om 16 djur. Informationen om stöden får han genom att läsa lite i häftet som skickas ut och genom lite prat med andra bönder på kurser och med grannar. Brukaren påpekar ytterligare en gång att han saknar Boris informationsträffar. Det är enklare att anlita Hushållningssällskapet!

På frågan om vem han är svarar han; ”En hederlig människa som vill tala sanning alltid. Hård vid orättvisor, kan bli arg och lider då. Arbetssam, det ligger nog i släkten.

Brukare 4 klarade alla jordbruksfrågorna helt utan fel, snabbt och utan att tveka. Korta svar utan kommentarer.

Brukaren söker stöd för 23 ha jordbruksmark. Gårdens inriktning är vallodling och han odlar vall på all mark. Plastar och balar även åt andra.

Kunskaper om jordbruksstöden;

Kunskaperna om jordbruksstöden var ganska lika hos de fyra intervjuade brukarna. De kände samtliga till alla begreppen och de kände alla till alla stöden och något om vad de innebär. Men exakt vilka regler som gällde för varje stöd eller hur de finansieras var det ingen som kunde redogöra för. Man resonerade runt sina svar och tvekade och lade till hela tiden.

Sammanställning över brukarnas kunskaper om jordbruksstöden;

Skillnaden på gårdsstöd och miljöstöd; De båda begreppen var bekanta för samtliga brukare. Det kan vara svårt att formulera sig.

Brukare 1; Gårdsstödet är för produktionen

Brukare 2; Miljöstöden kräver mer skötsel

Brukare 3; Miljöstöden är mer för att vi ska hålla ordning på miljön och gårdsstödet är för produktionen.

Brukare 4; Miljöstöd för att man gör nytta för miljön och gårdsstöd är mer allmänt för jordbruket.

Varifrån pengarna till stöden kommer; Ingen av brukarna var helt säker på hur stöden finansieras.

Brukare 1; Från jordbruksverket på hösten! Knivigt – från EU eller svenska staten. Jo det är svenska staten som betalar till EU. Inte naturvårdsverket!

Brukare 2; Vi betalar till EU! Gissar på EU och Sverige. Samma för gård och miljöstöd.

Brukare 3; Från länsstyrelsen! Från staten och från EU. Samma för gård och miljöstöd.

Brukare 4; Från alla länder som betalar – vi till exempel! De tar lite från gårdsstöden och lägger det på miljöstöden.

Begreppen jordbruksmark, åkermark och betesmark; Samtliga brukare hade i stort begreppen klara för sig.

Skillnaden på block och skifte; Samtliga brukare kände till begreppen men bara en hade helt klart för sig vad begreppen innebar. De andra var samtliga oklara i vad som kunde slås ihop och delas.

Brukare 1; Block är areal på en karta och skifte är ett stycke jordbruksmark

Brukare 2; Block har jordbruksverket fastställt och skifte är det jag söker.

Brukare 3; Block är det som är på kartorna skifte är det man söker.

Brukare 4; Block är areal jordbruksmark och skiftet är det man odlar.

Vad innebär en stödrätt; Samtliga brukare kände till vad en stödrätt innebar.

Brukare 1; Registrering för en areal. Man kan ha ett avtal med någon annan om stödrätter.

Brukare 2; Måste man ha för att få gårdsstöd.

Brukare 3; Abstrakt – det är som en kvot på marken – jämför mjölkkvot.

Brukare 4; Ger stöd och den går att köpa och sälja.

Vad gäller för en gård som är mindre än 4 hektar;

Brukare 1; Den gården får inget stöd alls.

Brukare 2; Man får inget gårdsstöd men man kan få miljöstöd.

Brukare 3; Man får inga stöd – eller?

Brukare 4; Inget stöd! Eller kanske? Pass!

Vad innebär kompensationsstödet; Samtliga brukare utom den som hade flest djur hade en klar uppfattning om vad stödet innebar.

Brukare 1; Beror av areal och djurtäthet.

Brukare 2; Viss mark kopplad till djur.

Brukare 3; Vet egentligen inte, min man är duktigare på sådant.

Brukare 4; För att vi fått sänkt köttpris, det är ett djurbidrag.

Om alla miljöstödsåtaganden är på fem år heller mer;

Brukare 1; Ja (Denna brukare säger dock senare under intervjun att stödet för minskat kväveläckage är på två år)

Brukare 2; Vet inte – Ja!

Brukare 3; Ja, och de flesta går att förlänga.

Brukare 4; Ja (Brukaren var tvärsäker)

Vad händer om man bryter ett åtagande innan de fem åren passerat och vad händer om man inte betar en betesmark i åtagandet;

Brukare 1; Det har aldrig varit aktuellt, men man får väl betala tillbaka om det inte finns förmildrande omständigheter.

Brukare 2; Jag ringer länsstyrelsen och frågar hur jag ska göra – återkrav? Pass!

Brukare 3; Betalar tillbaka. Putsar betet och tar bort gräset.

Brukare 4; Man måste fortsätta i fem år. Betesputsa? Undrar om det håller? Man söker inte på det man inte kan sköta.

Vad innebär stödet för minskat kväveläckage;

Brukare 1; Jag har haft det stödet – det är väl tvåårigt?

Brukare 2; Vet inte exakt. Fånggröda eller vårplöja – måste man plöja?

Brukare 3; Vårplöja och fånggröda.

Brukare 4; Har inte sökt detta. Att man vårplöjer istället för på hösten. Marken grön, beväxt.

Vilka djurslag är tillåtna som betesdjur;

Brukare 1; Allt utom häst.

Brukare 2; Får, kor, häst och allt även getter och alpackor.

Brukare 3; Kor, hästar, får, klövdjur, åsnor.

Brukare 4; Kor och får. Vet inte om hästar är det?

Om brukaren kom ihåg vilket som var sista datum för att ändra i sin ansöka och om de visste vilket som var sista då grödan skulle vara sådd för miljöstöden; Ingen av brukarna kände till sista sådatum.

Brukare 1; Ändringsdatum 15 juni.

Brukare 2; Ändringsdatum 15 juni.

Brukare 3; Ändringsdatum 15 juni.

Brukare 4: Har aldrig ändrat något – ingen aning!

Hur hade brukarna lyckats med sina ansökningar;

Samtliga brukare hade lyckats överlag väl med sina ansökningar. De har fått utbetalt de stödpengar de har ansökt om varje år. Ingen tycktes ha sökt något av misstag och ingen hade några systematiska sanktioner, vilket skulle kunna vara ett tecken på att man haft svårt att söka riktigt.

Brukare 1 hade missat att söka nya miljöstöd när detta skulle göras 2007. Han hade visserligen lämnat in den extra blankett som krävdes för att få nya miljöstödsåtaganden men på blanketten hade han endast sökt ett nytt åtagande för minskat kväveläckage. Detta innebar att han gått miste om såväl betesmarksstödet som vallstödet och kulturmiljöstödet under ett antal år. Detta har givetvis inneburit en stor ekonomisk förlust för brukaren, allt annat i ansökan har varit helt riktigt. Brukaren hade CDB kontroll 2010 vilken var helt utan anmärkning.

Brukare 3 fick tvärvillkorsavdrag efter en fältkontroll. Brukaren har överklagat beslutet sakligt och riktigt.

Brukare 4 hade när länsstyrelsen slutade att ge informationen muntligt valt att anlita en konsult. Det blev ingen skillnad på ansökan i och med att konsulten anlätades förutom att brukaren slutade att söka på internet då konsulten använde EDI (ett dataöverföringsprogram som tidigare användes av konsulter men som upphört från 2012 års ansökan). Brukaren sade vid intervjun att han bara sökte vall på alla skiften och att han inga djur hade. Vid genomgång av ansökan har brukaren uppgivit ett produktionsplatsnummer varje år och det har funnits djur på denna produktionsplats. Inte så många (runt en djurenhet 2007-2010 vilket inte har varit tillräckligt för att leda till utbetalning). Men år 2011 fanns det hela 6,77 djurenheter på produktionsplatsen. (Mer information om vad en djurenhet är finns på jordbruksverkets hemsida, www.jordbruksverket.se). Brukaren söker även stöd för två betesmarker. Åtagandet på betesmarkerna upphörde 2011, men ansökan om gårdsstöd på dessa finns kvar även 2012. Intressant är även att konsulten sökt utbetalning för ekologisk odling utan att brukaren har något åtagande för ekologisk produktion. Detta är ett vanligt fel bland småbrukare, men här har även en person som har som uppgift att hjälpa andra tydligen inte uppfattat att man behöver ett femårigt åtagande för att man ska kunna söka utbetalning för ekoproduktion. Brukare fyra jordbruksblock är större än den areal han söker stöd för. Detta hör troligen ihop med att han uppger att han är försiktig och inte vill öka arealen. Kan vara en rädsla att söka för mycket, att söka mer än man har rätt till.

LIX-värden på de bägge texterna;

När beslutstexten och informationstexten kördes genom LIX-programmet (www.lix.se) blev resultatet följande:

Beslutstexten om betesmarksstödet: Textens läsbarhetsindex är 49, vilket innebär att den klassificeras som en medelsvår, normal tidningstext.

Informationstexten om arealsanktionerna: Textens läsbarhetsindex är 41 vilket innebär att den klassificeras som en medelsvår, normal tidningstext.

Båda texterna får med denna metod anses vara medel till normalsvåra att läsa utifrån LIX. Hela analysen så som man får ut den av dataprogrammet ligger som bilaga 1 och 2 längst bak i uppsatsen.

Diskussion

Dessa brukare som samtliga gjorde eller hade gjort sina ansökningar om arealstöd själva hade alla en god tilltro till sin egen läsning och de tyckte alla att de läste bra och ingen hade upplevt att det var något problem att läsa.

Texterna som ingick i undersökningen var bäge korta. Trots detta hade samtliga brukare svårt att tolka dem. Det var endast en av de fyra brukarna som hade uppfattat **beslutstextens** huvudbudskap, *att brukaren beviljats en utökning av sitt betesmarksåtagande*. (Svaret på fråga 1, beslutstexten) Brukare fyra hade helt missuppfattat beslutet och de två första brukarna uppgav att de inte kunde läsa ut av beslutstexten att brukaren beviljats en utökning av sitt åtagande. Varför detta dåliga resultat? Min bedömning var att brukarna hade kunskaper om vad femårsåtaganden innebär, de hade eller hade alla haft sådana. Därmed hade de alla erhållit ett flertal beslut av denna typ. Jag är övertygad att de alla kunde läsa av texten i meningen och att de var intresserade av uppgiften. Kanske kan en förklaring vara att det är det som man i kommunikationskunskapen kallar ”brus” i texten. Det står siffror och ord om varandra. Det är många siffror, parenteser och paragrafhänvisningar och en tabell som inte riktigt stämmer med texten. Mycket som stör fokus och gör det svårt att finna vad texten säger. (Dimbleby, Burton et al. 1999; Dahlkvist 2001; Larsson 2001) I beslutstexten möter läsaren både ord som han troligen inte är förtrogen med och en meningsbyggnad som inte är vanlig i vårt vardagsspråk och en syftning på begrepp som inte förklaras, såsom rådets förordning, landsbygdsförordningen och axel II. Dessutom är meningarna korta och osammanhängande. Huvudbudskapet kommer inte förrän efter mitten av texten. Ja i stort sett allt som förhindrar att läsaren ska uppnå läsförståelse är samlat i denna text.

(Klarspråksgruppen 2005; Lundberg 2005; Bråten and Jakobsson 2008; Lundberg and Reichenberg 2008; Statsrådsberedningen 2009; Lundberg 2010) Texten tar många förkunskaper för givna. Dessutom sitter jag bredvid och kanske stressar honom (även om jag satt tyst och stilla). Det var ingen av brukarna som påpekade att betesmarksåtagandet faktiskt hade en högre ansökt areal än den som beviljats. Att tabellen inte stämde med texten. Kanske blev man osäker och inte ville avslöja att man inte förstod. Kanske lade man inte märke till det, i texten stod det att en utökning beviljats. En annan orsak kan vara en betingad reflex att dessa beslutstexter som de alla hade mottagit ett flertal av genom åren inte **går** att förstå. De hade tidigare försökt och misslyckats, och då är det lätt att det blir så igen. (Reichenberg 2003; Taube 2007; Kullberg and Nielsen 2008) Hade jag varit en mer rutinerad intervjuare hade jag försökt att tagit reda på varför man inte såg detta faktum som har en förklaring, men den är inte lätt att förstå om man inte arbetar i handläggarssystemet. En ytterligare förklaring kan vara att man tar in information selektivt. Det är lättare att ta in det som passar i ens

strukturer och som stämmer med det man redan vet. Det som på något vis skulle ändra på detta sällas till en början gärna bort. (Dahlkwist 2001)

På frågorna på **texten om hur arealsanktionerna fungerar** klarade de fyra brukarna av att få ihop 16 rätta svar av 28 möjliga. Detta är ungefär hälften av frågorna, det antal rätt som slumpen medför om man kastar krona och klave. Vad kan förklara detta? Visserligen kräver frågorna att man utför en enkel matematisk beräkning, och visserligen är det procenträkning. Men det rör sig om hela tiotal och en lätt huvudräkning. Ett misstag som är lätt att göra är att misstolka texten så att man uppfattar att även sanktionen kommer att utgöras av en procentsumma som dras av den totala stödsumman. Fråga 2 kontrollerade detta missförstånd och två brukare hade besvarat denna fråga helt rätt och den tredje så gott som rätt. Informationstexterna på jordbruksverkets hemsida är skrivna med stor omsorg för att de ska vara begripliga. Men det finns massor av information på denna hemsida. Man har särskild personal som arbetar heltid med att bara informera. Detta är också personer som man förmoda som har lätt för och som älskar att skriva och gärna skriver mycket om allt. En stor svårighet för läsarna är att hitta rätt information i detta stora informationsutbud. Det är ett problem som även en van läsare kan uppleva blir allt större. Att begränsa informationen till en tryckt publikation ger en känsla av överkomlighet. Det känns tryggare att informationen ändå är greppbar och inte oändlig som brukare 2 tyckte att man lätt upplever cybervärlden. Dessutom kan inte den tryckta publikationen ändra sig över natten. Brukarna uppgav i intervjun att de kände en osäkerhet att de skulle missa något. Samtidigt uppgav man att man var noga för man ville inte göra något fel och söka något man inte hade rätt till, eller orsaka sig själva ekonomiska förluster. Tilläggas till denna del av diskussionen kan det faktum att alla faktiskt inte har tillgång till dator. De stora aktiva företagarna har i regel dator, men många stödsökare är äldre personer vilka lätt kommer utanför när all aktuell information kommer på webben. Dessutom har inte hela Sverige tillgång till en bra datauppkoppling då alla datanät, särskilt ute på landsbygden, inte alltid fungerar så bra.

Vi människor har många sätt att kommunicera med varandra. Måste då all information från oss på länsstyrelsen till brukarna vara skriftlig? Ska den som vill ha en muntlig förklaring behöva ringa oss för att få det? Kan man kanske utveckla bildspråket? Brukare 4 uppgav att han saknade de muntliga träffar som länsstyrelsen tidigare erbjöd lantbrukarna inför varje års ansökan. Han blev så osäker när de upphörde att han började anlita konsult. Ett sätt att fånga in informationen så den blir mer överskådlig är att hålla muntliga möten där man berättar om och förklarar det som står i den tryckta publikationen eller på webb-sidan. Dessa möten skulle kunna fungera som ett strukturerat textsamtal om man bara förberedde informationen lite. (Reichenberg and Lundberg 2011) Brukarna skulle ges en förförståelse till texterna och de skulle få en möjlighet att prata och ställa frågor. Det är inte alltid så bra att man pratar i en grupp utan att ha de rätta svaren. Fel slutsatser kan då dras och spridas vidare. Ett rätt "strukturerat textsamtal" kunde kanske till och med kunna bidra till att blockeringar som kan ha uppstått runt läsande av beslutstexter kunde luckras upp.

Brukare 4 hade inte sökt på den arealen av blocket som han hade möjlighet till. Han uppgav att han ville vara säker att inte söka för mycket och på så sätt göra fel. Hade han kunnat förstå informationstexten om arealsanktionerna så hade han förstått att han visst kunde utnyttja hela sin godkända areal och att han alls inte skulle riskera några sanktioner om han skulle råka översöka med några hundra kvadratmeter. Nu gick han miste om stöd. Varför hade inte hans konsult förklarat för honom vad som skulle ske om han översökte? Hur stora marginaler det faktiskt är. Kan det vara så att även konsulten är osäker på hur sanktionerna räknas ut? Konsulterna har en stressig tid just runt när ansökningarna ska in och det är troligt att man lägger tiden på att fylla i ansökningar och inte har tid att läsa in sig på vad eventuella arealsanktioner skulle innebära. Bara man inte översöker så går det bra, vad en översökan innebär är överkurs och inte så intressant för den det inte berör. Dessutom skickas det framtida utbetalningsbeslutet till brukaren och inte till konsulten. Det är bara om brukaren har några frågor om sitt utbetalningsbeslut som konsulten har fått se det. Troligen är det många utbetalningsbeslut som aldrig har kontrollerats av vare sig brukare eller konsulter.

En fråga som är värd att belysa är också om ett stödsystem ska vara så komplicerat att det försörjer en hel kår av konsulter. Man kan jämföra att stora företag lämnar bort sin redovisning och sin deklaration. Av denna anledning kan man tänka sig att de av tidsskäl även lämnar bort sin EU-ansökan. Men alla dessa småbönder som har gårdar på 5-15 hektar. Skatteverket har utvecklat självdeklarationen så att i stort sett alla vanliga löntagare kan göra den med ett knapptryck. Inga konsulter behöver anlitas. En enkel ansökan om EU stöd tar mindre än fem minuter att göra och det skulle inte behövas någon konsult för detta. Vi har skapat en osäkerhet och vi skrämmer brukarna med att de måste ta i en dator vilket de aldrig har gjort. På så sätt väljer de att vända sig till en konsult som givetvis tar en del av stödpengarna.

En brukare som behärskar läsningen och kan läsa sig till stödregler och vad han kan söka för stöd kan få ut sina stödpengar utan problem, men han kan ändå ha svårigheter att göra rätt i det praktiska arbetet på gården. Detsamma gäller om man anlitar en konsult och man inte riktigt vet vad konsulten har sökt för stöd och vad dessa stöd innebär. Jämför brukare 4 som inte var medveten om att han fortfarande sökte stöd för sin betesmark och att någon hade djur registrerade på hans produktionsplats. Har man inte förstått målet och syftet med ett stöd eller om man inte har tillräckliga kunskaper eller fysiska eller ekonomiska möjligheter för att utföra den praktiska åtgärd som stödet är ämnat för så blir det heller inte bra. Brukaren får pengarna, men miljönyttan för vårt land som stödet är tänkt att främja uteblir. Konsulten är anställd av brukaren för att ansöka om pengar, inte för att främja Sveriges miljönytta. I undersökningen visade det sig att den konsult som brukare 4 anlidade sökte utbetalning för ekologisk odling utan att brukaren hade något åtagande för stödet. Det innebär att han inte fick några pengar för ekologisk odling över huvud taget. Brukaren hade ingen aning om att konsulten begått detta misstag. Om brukaren inte förstår sina utbetalningsbeslut så förstår han troligen inte heller vad han gott miste om och vad konsulten som han anlitar och betalar för har gjort för fel.

På flera av frågorna där svaret var tänkt att vara ”det går inte att läsa ut av texten, men jag vet att det är rätt” svarade brukaren antingen ”rätt” eller ”det går inte att läsa ut av texten”. Båda

svaren är delvis riktiga, men då vi gick igenom svarsalternativen innan provtillfället kan svaren bero på att man haft svårt att skilja på den kunskap man haft sedan tidigare och den man nyss läst i texten. Att man blandar ihop det man läser med det man redan kan är en naturlig del i läsprocessen. Ny kunskap sorteras in bland den man redan har (Allard, Rudqvist et al. 2001; Lundberg 2010) Men det finns även andra aspekter som kan vara med och påverka här. Vi har lättare att ta till oss kunskap som stämmer med det vi vet eller tror oss veta. (Dimbleby, Burton et al. 1999) Även här skulle en mer van intervjuare än jag ha ställt fler frågor och försökt finna ut orsaken. När den av brukarna som hade längst skolutbildning angav det enklare svaret ”det går inte att läsa ut av texten” berodde det kanske på att hon klart såg att det inte stod i texten, att hon var lite osäker på svaret och inte ville riskera att svara fel. Det stod inte i texten, det svarsalternativet var helt riktigt. Hon var säkerligen en tränad provbesvarare. De andra var mer praktiskt orienterade och för dem var det rätta svaret viktigare och därför låg det närmare till hands att uppge om det var rätt eller fel.

Texterna på lättläst svenska vänder sig till en stor och heterogen grupp. Ett sätt att göra texter mer förståeliga är att anpassa dem till rätt målgrupp. Utan att kunna ange några siffror eller undersökningar så skulle jag vilja påstå att den delen av den svenska lantbrukarkåren som består av svaga läsare snarare utgörs av personer med ADHD eller dyslexi eller av otränade läsare. Jag tror inte att det är så många som har utvecklingsstörning eller som inte har svenska som modersmål. Ändrar man texterna efter målgrupp skulle förståelsen kunna ökas ytterligare.

Kan det verkligen vara så illa att de beslutstexter vi skickar ut inte förstås och att informationstexterna inte används? Har inte brukarna kunnat förstå den information som vi har sänt ut till dem under alla år? Det skulle vara intressant att följa upp förståelsen av vad det egentligen står i en enkel beslutstext som denna hos fler brukare. Att kontrollera förståelsen genom en personlig närvaro av den som gör undersökningen är en förutsättning. Annars skulle man bara få ett kvantitativt material som man inte kan vara säker på hur det skapats. Var det en slump att tre av fyra svarade fel på den centrala frågan om vad beslutstexten innebar? I den här undersökningen ingick lantbrukare med relativt små gårdar i Bohuslän. Skulle det bli någon skillnad om man istället frågade slättbönder från Västergötland? Finns det en möjlighet att anpassa texterna till de lokala förhållandena och på så sätt öka läsförståelsen då den lästa informationen då skulle passa bättre med brukarens förförståelse. Att det är skillnad på jordbruk på Östgötaslätten och i Bohuslän är helt klart och man talar knappast ens samma språk. Bohusbönderna kände inte till vad en sladd var, det hade med största sannolikhet en östgötabonde gjort. Det är det första redskap man får lära sig köra med på de östgötska lerorna! Det skulle också vara intressant att se om det finns någon skillnad mellan brukare som använder konsult och brukare som gör sina ansökningar själva. Är konsulterna bättre läsare än sina kunder?

Visar det sig att förståelsen av den information vi skickar ut inte är bättre än vad denna lilla undersökning pekar mot kanske man ska försöka informera på ett annat sätt. Kanske med bilder som Hanna Sofia Rhenberg tar upp i språk-tidningen. (Rehnberg 2012)

Visst är det något mer än att bara läsa av ord som ska fungera för att man ska förstå en skriven text. Jag trodde att jag skulle finna att om man hade jordbrukskunskaper och ett hum om stödreglerna så skulle allt vara förståeligt. Men det var inte så enkelt. Det är mycket mer som påverkar hur bra man förstår och kan ta del av EUs stödsystem. Detta är ett stort tvärvetenskapligt område som omfattar såväl kommunikation som psykologi och vetenskapen om läsprocessen och pedagogiken. Det finns säkerligen ingen enkel förklaring, men börjar man fundera utanför själva den skrivna texten så kommer man troligen närmare lösningen på ”Varför förstår de inte vad vi säger?”

Referenslista

- Allard, B., M. Rudqvist, et al. (2001). Nya lusboken: en bok om läsutveckling. Stockholm, Bonnier utbildning.
- Allwood, J., Bergman, L., & Hedencrona, E. (1989). (1989). Förförståelse och attityder i arbetslivet och skyddsfrågor om tvärkulturell kommunikation på arbetsplatsen
Slutrapport
<http://www.ling.gu.se/~jens/publications/bfiles/B24.pdf>.
- Betänkande (2005/06:KrU4). Bästa språket - en samlad svensk språkpolitik.
<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/200506/KrU4/>.
- Björnsson, C. H. (1968). Läsbarhet. Stockholm, Liber.
- Bråten, I. and U. Jakobsson (2008). Läsförståelse i teori och praktik. Lund, Studentlitteratur.
- Dahlkwist, M. (2001). Kommunikation - utveckling och möjligheter. Stockholm, Liber.
- Dimbleby, R., G. Burton, et al. (1999). Kommunikation är mer än ord. Lund, Studentlitteratur.
- Ebbinghaus, H. (1998). Memory: a contribution to experimental psychology. Bristol, Thoemmes.
- Förvaltningslag (1986:223). Förvaltningslag 1986:223.
<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs-1986-223/>, Svensk författningssamling.
- Hedlund, A., U. Frödin, et al. (2006). Klarspråk lönar sig: klarspråksarbete i kommuner, landsting och statliga myndigheter. Stockholm, Justitiedepartementet, Regeringskansliet. **2006:10**.
- Huey, E. B. (1998). The psychology and pedagogy of reading: with a review of the history of reading and writing and of methods, texts and hygiene in reading. Bristol, Thoemmes.
- Karlsson, L. p. (2004). Psykologins grunder. Lund, Studentlitteratur.
- Klarspråksgruppen (2005). Texter för medborgarna - hur vet man att de är bra? Resumeer av föreläsningar på Klarspråkskonferensen 20 maj 2005. Regeringskansliet.
- Kullberg, B. and C. Nielsen (2008). Skriftspråka eller skriftbråka: att utvecklas till en läsande och skrivande människa. Malmö, Gleerups utbildning.
- Larsson, L. (2001). Tillämpad kommunikationsvetenskap. Lund, Studentlitteratur.
- Lundberg, I. (2005). God läsutveckling : kartläggning och övningar / [Ingvar Lundberg, Katarina Herrlin] Stockholm, Natur och kultur.
- Lundberg, I. (2008) Vad är lättläst
- Lundberg, I. (2010). Läsningens psykologi och pedagogik. Stockholm, Natur & kultur.

Lundberg, I. and M. Reichenberg (2008). Vad är lättläst?, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Lättläst, C. f. (25 augusti 2012). "Lättläst information." from <http://www.lattlast.se/lattlast-tjansten/lattlast-information>.

Rehnberg, H. S. (2012). "Inte klart vad som är lätt." Språktidningen **september 2012**: 60-67.

Reichenberg, M. (2003). Vad står det egentligen i texten?: en pilotstudie av elevers förståelse av två bibeltexter. Göteborg, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Reichenberg, M. and I. Lundberg (2011). Läsförståelse genom strukturerade textsamtal: för elever som behöver särskilt stöd. Stockholm, Natur & Kultur.

SOU (1990:44). Demokrati och makt i Sverige. 1990:44, Maktutredningen presenterade 1990 slutrapporten Demokrati och makt i Sverige (SOU 1990:44).

SOU (1998:134). "SOU 1998:134."

Statsrådsberedningen, S. (2009). Myndigheternas skrivregler. Stockholm, Statsrådsberedningen, Regeringskansliet. **2009:38**.

Stukát, S. (2005). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Lund, Studentlitteratur.

Sundblad, B. (1981). LUS. Stockholm LiberUtbildningsförl.

Taube, K. (2007). Läsinlärning och självförtroende: psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser. Stockholm, Norstedts akademiska förlag.

Trost, J. (2010). Kvalitativa intervjuer. Lund, Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1.

Ord och begreppsförklaringar

Alla termer är ord, men alla ord är inte termer. En term är ett ord som används inom ett speciellt fackområde i en väl avgränsad betydelse. Om en fackexpert ska skriva för lekmän bör han förklara termerna så tydligt som möjligt utan att för den skull undvika att visa dem i texten. (Hedlund, Frödin et al. 2006)

Begrepp är mångtydiga ord. De kan ha olika betydelser i olika sammanhang.

Förförståelse=förutsättningar för att förstå på omedveten eller förmedveten nivå.

Förkunskaper=kunskaper man har i ett eller flera ämnen.

Fonem=ljudenhet

Grafem=teckenenhet

Alexi=oförmåga att läsa

Kognitiv= intellektuell, kunskapsmässig

Saccad= blixtsnabba, precisa konjugerade blickriktningsförändringar

Morfem= minsta betydelsebärande delen av ett språk

Begrepp= ett sätt att organisera vår kunskap. Vi bildar kategorier som rymmer en större grupp ord.

Lättläst=Att skriva information på lättläst svenska handlar om att anpassa texten efter mottagarens behov, kunskap och läsförmåga. Lättlästa texter kan därför se olika ut beroende vem texten riktar sig till. Lättläst handlar om att välja enklare ord framför svåra, ovanliga ord. Det handlar om att skriva kort, utan att missa viktig information. Lättläst handlar också om vilket typsnitt och storlek man ska välja och om hur bilder och text kan samspela för att öka läsbarheten. Det handlar också om att förstå vad läsaren vill och behöver veta. (Lättläst 25 augusti 2012)

Klarspråk=står för klara och tydliga myndighetstexter, skrivna på ett vardat, enkelt och begripligt språk. Många undrar vad det är för skillnad mellan en lättläst text och en klarspråkstext. Förenklat kan man säga att en text på klarspråk utgår från att läsaren inte har några lässvårigheter. Nivån påminner om den vanliga nyhetstexten och är krav för godkänd läsförmåga efter grundskolan. 25 procent av alla vuxna har inte en läsförmåga som når upp till den nivån. De behöver texter som är ännu enklare, mer välstrukturerade och som inte utgår från att läsaren har förkunskaper. Lättlästa texter riktar sig främst till dessa läsare. Klarspråk räcker alltså inte för att göra texter begripliga för alla. Klarspråk behöver kompletteras med texter på lättläst svenska. (Lättläst 25 augusti 2012)

Konnektor=sammanfattande benämning på alla grammatiska formord som inleder satser och används för att markera relationer mellan satser.

Satskonnektor = tex; därför att, för, att.

Term= ett ord som används inom ett speciellt fackområde i en väl avgränsad betydelse.

Förförståelse= En människas samlade kunskaper och erfarenheter.

Brukare – menas här en lantbrukare och en brukare av EU stöd.

Bilaga 2.

LIX-resultatet på beslutstexten om betesmarksåtagande.

Textens läsbarhetsindex är **49**, vilket innebär att den klassificeras som **medelsvår, normal tidningstext**.

Nedan visas hur läsbarhetsindex (LIX) har beräknats samt hur det kan tolkas.

Observera att LIX endast ger en fingervisning om hur lätt eller svår en text är.

Tolkningen av LIX-värdet är inte någon exakt vetenskap utan snarare en indikation på vilken nivå texten ligger.

Beräkning	Tolkning
Antal meningar (M): 13	< 30 Mycket lättläst, barnböcker
Antal ord (O): 163	30 - Lättläst, skönlitteratur,
Antal ord med fler än 6 tecken (L): 59	40 populärtidningar
Genomsnittlig meningslängd ($L_m = O / M$): 12,54	40 - Medelsvår, normal tidningstext
Andel långa ord ($L_o = L / O * 100$): 36,2	50 - Svår, normalt värde för officiella
Läsbarhetsindex ($LIX = L_m + L_o$): 49	60 texter
	> 60 Mycket svår, byråkratsvenska

Nedan visas vilken menings- och orduppdelning som ligger till grund för den LIX-beräkning som gjorts. Genom att dela upp längre meningar i kortare och skriva om ofta förekommande långa ord till kortare kan texten göras mer lättläst, åtminstone enligt LIX.

Meningsuppdelning	Frekvensordlista
1 Betesmarker och slåtterängar Din ansökan om åtagande 2007-2011	1 åtagande 6
Beslut Länsstyrelsen har beviljat dig ett åtagande för betesmarker och slåtterängar	2 för 6
2 Åtagandeperioden den 1 januari 2007 – 31 december 2011	3 ditt 5
3 Beslutet fattades de 23 november 2011	4 i 4
4 Det grundar sig på förordningen (SFS 2007	5 2011 4
5 481) om landsbygdsutvecklingsåtgärder (landsbygdsförordningen)	6 år 4
6 Ditt åtagande 2011-2011 omfattar följande	7 beslut 3
7 Markklass Grödkod Ansökan omfattar Åtagandet omfattar Betesmark-särskilda värden 52 1,10 1,10 Betesmark-allmänna värden 52 3,76 3,49 I detta beslut har ändringar av ditt åtagande	8 omfattar 3
	9 på 3
	10 sig 3
	11 du 3
	12 din 3
	13 om 3
	14 åtagandet 3
	15 har 3
	16 och 3

	gjorts på grund av följande händelser; Du har utökat ditt åtagande med mer mark den 30 mars 2011	17	landsbygdsförordningen	2
8	Utökningen ingår i din ursprungliga åtagandeperiod	18	slätterängar	2
9	Skäl för beslutet Detta beslut grundar sig på axel II i rådets förordning (EG) nr 1698/2005	19	detta	2
10	Villkor för åtagandet Åtagandet gäller i flera år Ditt åtagande sträcker sig till och med år 2011	20	med	2
11	Du måste uppfylla alla villkor för ersättningsformen varje år under din åtagandeperiod	21	måste	2
12	(2 kap	22	följande	2
13	1 § landsbygdsförordningen) För att få pengar för ditt miljöarbete måste du ansöka om utbetalning varje år	23	1	2
		24	betesmarker	2
		25	grundar	2
		26	den	2
		27	av	2
		28	värden	2
		29	110	2
		30	ansökan	2
		31	52	2
		32	beslutet	2
		33	varje	2
		34	betesmark-	2
		35	åtagandeperiod	2
		36	villkor	2
		37	november	1
		38	nr	1
		39	–	1
		40	miljöarbete	1
		41	åtagandeperioden	1
		42	markklass	1
		43	mars	1
		44	mer	1
		45	ändringar	1
		46	§	1
		47	utökat	1
		48	sträcker	1
		49	uppfylla	1
		50	mark	1
		51	särskilda	1
		52	till	1
		53	ursprungliga	1
		54	skäl	1
		55	pengar	1
		56	under	1
		57	utbetalning	1

Ordvariation

Type/token ratio (TTR)	61,35 %
Ordvariationsindex ^a (OVIX)	55,61
Ordvariationsratio ^b (OVR)	90,41 %

^a OVIX räknas ut med formeln $\log(\text{tokens})/\log(2-(\log(\text{types})/\log(\text{tokens})))$ vilket tar bättre hänsyn till textens längd än TTR

^b OVR räknas ut med formeln $\log(\text{types})/\log(\text{tokens})$ och är enklare att läsa ut än OVIX samt bättre än TTR i avseende på längd

58	rådets	1
59	sfs	1
60	utökningen	1
61	grödkod	1
62	allmänna	1
63	alla	1
64	2007481	1
65	ansöka	1
66	att	1
67	de	1
68	beviljat	1
69	axel	1
70	2007	1
71	376	1
72	2007-2011	1
73	2	1
74	1698/2005	1
75	2011-2011	1
76	23	1
77	349	1
78	31	1
79	30	1
80	december	1
81	det	1
82	händelser	1
83	gäller	1
84	grund	1
85	ii	1
86	ingår	1
87	landsbygdsutvecklingsåtgärder	1
88	kap	1
89	januari	1
90	gjorts	1
91	förordningen	1
92	ersättningsformen	1
93	eg	1
94	dig	1
95	ett	1
96	fattades	1
97	förordning	1
98	få	1

99	flera	1
100	länsstyrelsen	1

Bilaga 3.

LIX analysen på informationstexten om arealsanktioner

Textens läsbarhetsindex är **41**, vilket innebär att den klassificeras som **medelsvår, normal tidningstext**.

Nedan visas hur läsbarhetsindex (LIX) har beräknats samt hur det kan tolkas.

Observera att LIX endast ger en fingervisning om hur lätt eller svår en text är.

Tolkningen av LIX-värdet är inte någon exakt vetenskap utan snarare en indikation på vilken nivå texten ligger.

Beräkning	Tolkning
Antal meningar (M): 8	< 30 Mycket lättläst, barnböcker
Antal ord (O): 174	30 - Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar
Antal ord med fler än 6 tecken (L): 34	40 - Medelsvår, normal tidningstext
Genomsnittlig meningslängd ($L_m = O / M$): 21,75	50 - Svår, normalt värde för officiella texter
Andel långa ord ($L_o = L / O * 100$): 19,54	60
Läsbarhetsindex ($LIX = L_m + L_o$): 41	> 60 Mycket svår, byråkratsvenska

Nedan visas vilken menings- och orduppdelning som ligger till grund för den LIX-beräkning som gjorts. Genom att dela upp längre meningar i kortare och skriva om ofta förekommande långa ord till kortare kan texten göras mer lättläst, åtminstone enligt LIX.

Meningsuppdelning	Frekvensordlista
1 Om den verkliga arealen inte stämmer med den areal du sökt stöd för Om den verkliga arealen som länsstyrelsen konstaterar vid en kontroll är mindre än den areal du har sökt stöd för räknas avdraget på stödet ut så här	1 den 8
2 Vi räknar ut hur stort felet är i hektar	2 felet 8
3 Det gör vi genom att minska den areal som du sökt stöd för med den areal som konstaterades vid kontrollen	3 är 7
4 För att få fram en procentsats divideras därefter felet i hektar med den areal som konstaterades vid kontrollen	4 om 6
5 Om felet är 3 procent eller mindre,	5 areal 6
	6 du 6
	7 procent 5
	8 för 5
	9 som 5
	10 än 5
	11 hektar 4
	12 vid 4

	förutsatt att felet är högst 2 hektar, får du betalt för den areal som konstaterades vid kontrollen	13 större	4
6	Om felet är större än 3 procent, eller större än 2 hektar, dock maximalt 20 procent, motsvarar avdraget det dubbla felet	14 stöd	3
		15 med	3
7	Om felet är större än 20 procent avslås din ansökan och du får inte någon miljöersättning det året	16 kontrollen	3
		17 konstaterades	3
8	Om felet är större än 50 procent får du avslag på årets ansökan och dessutom avdrag på framtida jordbrukarstöd upp till 3 år därefter	18 sökt	3
		19 får	3
		20 på	3
		21 3	3
		22 att	3
		23 det	3
		24 2	2
		25 i	2
		26 och	2
		27 verkliga	2
		28 vi	2
		29 ut	2
		30 mindre	2
		31 inte	2
		32 avdraget	2
		33 därefter	2
		34 en	2
		35 eller	2
		36 ansökan	2
		37 arealen	2
		38 20	2
		39 stödet	1
		40 räknas	1
		41 räknar	1
		42 dessutom	1
		43 betalt	1
		44 avslås	1
		45 stämmer	1
		46 stort	1
		47 avslag	1
		48 år	1
		49 året	1
		50 årets	1
		51 50	1
		52 avdrag	1
		53 din	1

Ordvariation	
Type/token ratio (TTR)	45,4 %
Ordvariationsindex ^a (OVIX)	36,23
Ordvariationsratio ^b (OVR)	84,69 %

^a OVIX räknas ut med formeln $\log(\text{tokens})/\log(2-(\log(\text{types})/\log(\text{tokens})))$ vilket tar bättre hänsyn till textens längd än TTR

^b OVR räknas ut med formeln $\log(\text{types})/\log(\text{tokens})$ och är enklare att läsa ut än OVIX samt bättre än TTR i avseende på längd

54	till	1
55	upp	1
56	så	1
57	dock	1
58	få	1
59	framtida	1
60	jordbrukarstöd	1
61	fram	1
62	högst	1
63	här	1
64	gör	1
65	har	1
66	förutsatt	1
67	hur	1
68	konstaterar	1
69	kontroll	1
70	någon	1
71	dubbla	1
72	genom	1
73	divideras	1
74	motsvarar	1
75	minska	1
76	länsstyrelsen	1
77	maximalt	1
78	miljöersättning	1
	procentsats	1

Bilaga 4.

Informationstexten med frågor

Läs igenom följande text och försök att svara på de följande frågorna;

Om den verkliga arealen inte stämmer med den areal du sökt stöd för

Om den verkliga arealen som länsstyrelsen konstaterar vid en kontroll är mindre än den areal du har sökt stöd för räknas avdraget på stödet ut så här: Vi räknar ut hur stort felet är i hektar. Det gör vi genom att minska den areal som du sökt stöd för med den areal som konstaterades vid kontrollen. För att få fram en procentsats divideras därefter felet i hektar med den areal som konstaterades vid kontrollen.

Om felet är 3 procent eller mindre, förutsatt att felet är högst 2 hektar, får du betalt för den areal som konstaterades vid kontrollen.

Om felet är större än 3 procent, eller större än 2 hektar, dock maximalt 20 procent, motsvarar avdraget det dubbla felet.

Om felet är större än 20 procent avslås din ansökan och du får inte någon miljöersättning det året.

Om felet är större än 50 procent får du avslag på årets ansökan och dessutom avdrag på framtida jordbrukarstöd upp till 3 år därefter.

(Källa www.jordbruksverket.se)

1. Om man har sökt stöd för 100 ha och det visar sig vid kontroll att man bara har 97,5 ha får man utbetalt stöd för 92,5 ha.
2. Om man sökt stöd för 100 ha och det vid kontroll visar sig att man bara har 97,5 ha får man 3% avdrag på den totala stödsumman för 95 ha.
3. Om man sökt stöd för 10 ha och det vid kontroll visar sig att man bara har 7,5 ha får man inget stöd alls det året
4. Om man sökt stöd för 10 ha och det vid kontroll visar sig att man har 8,5 ha får man ut stöd för 5,5 ha.
5. Om man sökt stöd för 10 ha och det vid kontroll visar sig att man har 8,5 ha får man 6% avdrag på den totala stödsumman för 10 ha
6. Om man sökt stöd för 10 ha och det vid kontroll visar sig att man har 8,5 ha får man avdrag på 3 ha, dvs man får betalt för 7 ha istället för 10
7. Om man sökt för 10 ha och det vid kontroll visar sig att man bara har 4,5 ha är det ingen ide att söka följande år för man kommer ändå inte att få några pengar då
8. Om man har över 20% arealfel får man gårdsstöd men inget miljöstöd

	Rätt	Fel	Går inte att läsa ut av texten	Går inte att läsa ut av texten, men jag vet, det är rätt	Går inte att läsa ut av texten, men jag vet, det är fel
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

Bilaga 5.

Beslutstexten med frågor

Läs följande beslutstext och svara sedan på frågorna

Betesmarker och slåtterängar

Din ansökan om åtagande 2007-2011

Beslut

Länsstyrelsen har beviljat dig ett åtagande för betesmarker och slåtterängar. Åtagandeperioden den 1 januari 2007 – 31 december 2011.

Beslutet fattades de 23 november 2011. Det grundar sig på förordningen (SFS 2007:481) om landsbygdsutvecklingsåtgärder (landsbygdsförordningen).

Ditt åtagande 2011-2011 omfattar följande:

Markklass	Grödkod	Ansökan omfattar	Åtagandet omfattar
Betesmark-särskilda värden	52	1,10	1,10
Betesmark-allmänna värden	52	3,76	3,49

I detta beslut har ändringar av ditt åtagande gjorts på grund av följande händelser;

Du har utökat ditt åtagande med mer mark den 30 mars 2011. Utökningen ingår i din ursprungliga åtagandeperiod.

Skäl för beslutet

Detta beslut grundar sig på axel II i rådets förordning (EG) nr 1698/2005.

Villkor för åtagandet

Åtagandet gäller i flera år

Ditt åtagande sträcker sig till och med år 2011. Du måste uppfylla alla villkor för ersättningsformen varje år under din åtagandeperiod. (2 kap. 1 § landsbygdsförordningen)

För att få pengar för ditt miljöarbete måste du ansöka om utbetalning varje år.

(Beslutstext från SJV stödsystemets datasystem ararat)

	Rätt Ja	Fel Nej	Går inte att läsa ut av texten	Går inte att läsa ut av texten, men jag vet, det är rätt	Går inte att läsa ut av texten, men jag vet, det är fel
1. Brukaren har beviljats en utökning av sitt betesåtagande.					
2. Brukaren har beviljats en minskning av sitt betesmarksåtagande.					
3. Brukaren har fått ett beslut om att han fick ett betesmarksåtagande för fem år sedan- länsstyrelsen är sen med att skicka ut sina beslut!					
4. Vet du vad axel II i rådets förordning innebär?					
5. 2012 behöver denna brukare inte längre sköta sina betesmarker om han inte vill.					
6. 2012 kan denna brukare ansöka om ett nytt femårigt åtagande för sina betesmarker.					
7. Om brukaren vill ha åtagande på marken 2012 skulle han ha ansökt om en förlängning när han lämnade in sin SAM ansökan 2011.					
8. Man ansöker om utbetalning genom att lämna in en SAM ansökan.					
9. Om man bara skickar in och skriver under får man miljöersättningen men inget gårdsstöd. För att även få gårdsstöd för marken måste man uppge en areal och en grödkod på marken.					
10. Landsbygdsförordningen är beslutad av regeringen och reglerar det som berör landsbygden.					
11. Landsbygdsförordningen går att hitta på jordbruksverkets hemsida.					
12. När man utökar sitt åtagande med mycket mark kan utökningen vara så stor att åtagandet förlängs till att omfatta ytterligare en femårsperiod.					
13. Betesmark ska betas varje år.					
14. Har man ett åtagande för betesmarker ska alla skiften i åtagandet vara välbetade på hösten.					
15. Denna brukare har ansökt om att få ha mer mark i sitt åtagande än vad som har beviljats.					

Bilaga 6.

Sammanställning över svaren på frågorna om informationstexten och beslutstexten

Informationstexten

	Rätt svar	Brukare 1	Brukare 2	Brukare 3	Brukare 4
1	rätt	rätt	går inte att läsa ut, men det är rätt	fel	fel
2	fel	fel	går inte att läsa ut	fel	rätt
3	rätt	rätt	rätt	rätt	rätt
4	rätt	fel	rätt	-	fel
5	fel	går inte att läsa ut	går inte att läsa ut	fel	fel
6	fel	fel	fel	rätt	fel
7	rätt/fel	rätt	fel	fel	fel
8	fel	fel	rätt	går inte att läsa ut	fel

Beslutstexten

	Rätt svar	Brukare 1	Brukare 2	Brukare 3	Brukare 4
1	rätt	går ej att läsa ut	går ej att läsa ut	rätt	fel
2	fel	går ej att läsa ut	fel	fel	rätt
3	fel	fel	fel	fel	rätt
4	ja-nej	nej	nej	nej	nej
5	rätt-går ej att läsa ut	fel	rätt-går ej att läsa ut	rätt	fel
6	nej-går ej att läsa ut	rätt	går ej att läsa ut	går ej att läsa ut	rätt
7	rätt-går ej att läsa ut	rätt-går ej att läsa ut	fel-går ej att läsa ut	rätt-går ej att läsa ut	rätt
8	rätt-går ej att läsa ut	rätt	rätt-går ej att läsa ut	rätt	rätt
9	rätt-går ej att läsa ut	rätt	går ej att läsa ut	? Går ej att läsa ut	rätt
10	rätt-går ej att läsa ut	fel	går ej att läsa ut	går ej att läsa ut	fel
11	rätt-går ej att läsa ut	går ej att läsa ut	går ej att läsa ut	rätt	-
12	rätt-går ej att läsa ut	rätt	går ej att läsa ut	går ej att läsa ut	rätt
13	rätt-går ej att läsa ut	rätt	rätt-går ej att läsa ut	rätt	rätt
14	rätt-går ej att läsa ut	rätt	rätt-går ej att läsa ut	fel	rätt
15	rätt	rätt	går ej att läsa ut	fel	rätt

Bilaga 7.

Bilder på djur och redskap.

Detta är de bilder som var med i undersökningen. Men de var större, en hel eller en halv sida för varje bild.

